

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cansu KOCAMAZ

KARL JASPERS'TA HERMENEUTİK VE DİYALEKTİK

FELSEFE Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cansu KOCAMAZ

KARL JASPERS'TA HERMENEUTİK VE DİYALEKTİK

Danışman

Prof. Dr. Şahin FİLİZ

Felsefe Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Cansu Kocamaz'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Hatice DOĞAN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Şahin FİLİZ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ekin KAYNAK ILTAR (İmza)

Tez Başlığı: KARL JASPERS'TA HERMENEUTİK VE DİYALEKTİK

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 18/06/2019

Mezuniyet Tarihi : 26/09/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ Karl Jaspers'ta Hermeneutik ve Diyalektik” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Cansu KOCAMAZ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	CANSU KOCAMAZ
Öğrenci Numarası	20155231002
Enstitü Ana Bilim Dalı	Felsefe
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Şahin FİLİZ
Tez Başlığı	Karl Jaspers'ta Hermeneutik ve Diyalektik
Turnitin Ödev Numarası	1152888322

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 53 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 18/07/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 5

alıntılar dahil % 11 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Prof. Dr. Şahin Filiz

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	iv
TEŞEKKÜR	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLGİYİ ARAYAN İNSAN ve HERMENEUTİK

1.1. Bilginin İnsan Tarihindeki Yeri	2
1.2. Bir Anlama Yöntemi Olarak Hermeneutik	3
1.3. Schleiermacher ve Dilthey Açısından Hermeneutiğin Epistemolojisi	7
1.4. Heidegger ve Gadamer'de Hermeneutiğin Ontolojisi	12

İKİNCİ BÖLÜM

BİR AÇIKLAMA YÖNTEMİ OLARAK DİYALEKTİK

2.1. Diyalektiğin Doğuşu	16
--------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARL JASPERS'IN HAYATI

3.1. Varoluşçu Filozof ve Psikiyatrist Kimliği	21
--	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARL JASPERS DA HERMENEUTİK

4.1. Genel Psikopatoloji ve Subjektif Psikopatoloji	25
4.2. Anlama ve Açıklama	26
4.3. Rasyonel Ve Empatik Anlama	27
4.4. Anlama Sınırlı, Açıklama Sınırsızdır	27
4.5. Anlama ve Bilinçsiz Olaylar	28
4.6. Fenomenolojik Anlama	28
4.6.1. Kültürel anlama	28

4.6.2. Varoluşsal anlama	29
4.6.3. Metafizik Anlama.....	29
4.7. Psikopatolojide Anlamanın İşlevi	30

BEŞİNCİ BÖLÜM

KARL JASPERS'DA DİYALEKTİK

5.1. İnsan Ruhunda Çarpışan Yönelimler ve Ruhun Hareketinin Diyalektiği	31
5.2. Mantıksal, Biyolojik, Psikolojik Ve Entelektüel Karşıtlıklar.....	31
5.3. Diyalektik Biçimler	34
5.4. Fenomenolojik Yaklaşımına göre Diyalektik Süreç ve Sağaltım.....	36
SONUÇ	38
KAYNAKÇA.....	40
ÖZGEÇMİŞ	41

ÖZET

Tarihsel süreçte, hermeneutik ve diyalektik farklı anlam kalıplarıyla, farklı alanlarda karşımıza çıkar. Birçok filozof bu iki kavramı kendi felsefelerinde kullanmışlardır. Karl Jaspers'da bunlardan birdir. Jaspers, tıp eğitimi alarak psikiyatri alanında uzmanlaşan aynı zaman da felsefe alanında çalışmalar yaparak, varoluşçu filozof kimliği olan bir düşünür bir bilim insanıdır. Filozof kimliği ile insan bilimleriyle ilgilenirken, psikiyatrist kimliğiyle ise doğa bilimleri ile ilgilenir. Jaspers'ın yaşadığı dönem, felsefe ve pozitif bilimlerinin birbirinden ayrıldığı, koptuğu bir dönemdir. Bu kopmanın ardından, çift kimlikli yetişen Jaspers ayrılmanın ardından yaşanan problemlerin, her iki alanı da nasıl etkilediğini düşüncelerinde farkeder. Bu etkilenimin, hangi sorunlara yol açtığını, birbirinden mahrum kalan bu iki alanın nasıl eksik kaldıklarını kendi çalışma alanlarında bize gösterir. Bu tezde birbirinden ayrılan bilim ve felsefeyi yeniden birleştirmenin sorunlarını taşıyan ve bu sorunlara getirdiği çözümler noktasında kendi metodolojisini geliştiren Jaspers'ı görürüz. Her iki alana da hâkim oluşuyla nasıl bir hermeneutik ve diyalektiğe başvurmuştur? Jaspers sadece psikiyatrist olsaydı hermeneutiğinin ve diyalektiğinin alanı bu kadar geniş olabilir miydi? Olamazdı. Çünkü varoluşçu filozof kimliği, pozitif bilim yönteminin üzerine, sosyal bilimler yöntemini de eklemektedir. Bu nedenle hem bilim ve felsefeyi yeniden birleştirme noktasında, hem de felsefenin yöntemler arası köprü olduğunu göstermesi açısından Jaspers önemli bir filozoftur. Temsil ettiği her iki bilimi de hermeneutik ve diyalektikte birbirine yaklaştıran bu filozofta bunların anlamı nedir? Kavramların tarihçesi, anlamları, Jaspers'e kadar ki geliş süreçleri nasıl işlenmiştir? Sorularının cevabını bulmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Karl Jaspers, Hermeneutik, Diyalektik, Anlama, Açıklama, Psikiyatri

SUMMARY

KARL JASPERS HERMENEUTIC AND DIALECTICS

In historical process, hermeneutics and dialectics appear in different fields with different meaning patterns. Many philosophers have used these two concepts in their own philosophies. Karl Jaspers is one of them. Jaspers is a philosopher, a thinker, a scientist who specializes in psychiatry and also works in the field of philosophy. He deals with the human sciences with his philosopher identity and deals with the natural sciences as a psychiatrist. The period in which Jaspers lived was a period when philosophy and positive sciences were separated and broken. Following this break, Jaspers, who grew up with a double-identity, deeply recognizes how the problems experienced after separation affect both areas. It shows us what problems this impact leads to, and how these two areas, which are deprived of each other, are incomplete. In this thesis, we see Jaspers, who has the problems of reunifying science and philosophy and develops his own methodology for the solutions he brings to these problems. What kind of hermeneutics and dialectics have he applied to both domains? If Jaspers was only a psychiatrist, could the area of hermeneutics and dialectics be so wide? I could not. Because his existentialist philosopher identity, on the positive science method, adds the method of social sciences. For this reason, In historical process, hermeneutics and dialectics appear in different fields with different meaning patterns. Many philosophers have used these two concepts in their own philosophies. Karl Jaspers is one of them. Jaspers is a philosopher, a thinker, a scientist who specializes in psychiatry and also works in the field of philosophy. He deals with the human sciences with his philosopher identity and deals with the natural sciences as a psychiatrist. The period in which Jaspers lived was a period when philosophy and positive sciences were separated and broken. Following this break, Jaspers, who grew up with a double-identity, deeply recognizes how the problems experienced after separation affect both areas. It shows us what problems this impact leads to, and how these two areas, which are deprived of each other, are incomplete. In this thesis, we see Jaspers, who has the problems of reunifying science and philosophy and develops his own methodology for the solutions he brings to these problems. What kind of hermeneutics and dialectics have he applied to both domains? If Jaspers was only a psychiatrist, could the area of hermeneutics and dialectics be so wide? I could not. Because his existentialist philosopher identity, on the positive science method, adds the method of social sciences. For this reason, Jaspers is an important philosopher in terms of both reunifying science and philosophy and showing that philosophy is the interdepartmental bridge. What does it mean in this philosopher that both sciences represent each other in hermeneutics and dialectics? The history of the concepts, their meaning, how are the processes of development up to Jaspers processed? We tried to find the answer to the questions. Keywords: Karl Jaspers, Hermeneutics, Dialectics, Understanding, Explanation, Psychiatr

the answer to the questions.

Keywords: Karl Jaspers, Hermeneutics, Dialectics, Understanding, Explanation, Psychiatr

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu konu üzerinde yoğunlaŐmamı sağlayarak, beni bu konuda destekleyen ve bütün çalıŐmam boyunca yardımlarını esirgemeyen çok değerli danıŐmanım Prof. Dr. Şahin FİLİZ'e, düşünce ve emeğiyle katkıda bulunan, aynı bölümümüzde doktora öğrencisi olan çok değerli arkadaşım Dilnur KARABULUT'a ve beni tez aşaması boyunca desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Ekin KAYNAK ILTAR'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

Karl Jaspers, 1883- 1969 tarihlerinde yaşamış bir varoluşçu filozoftur. Aynı zamanda psikiyatri alanında da uzmandır. Tam da modern bilimlerin, bilimin teknolojiyle egemenliğini kanıtladığı bir çağda yaşamıştır. 19. yyda ki pozitivist yaklaşım, modern çağda bilim, bilgi ve gerçeklik alanını kuşatmaya başlamış ve bilgiyi tekeline almaya başlamıştı. 18.yyın sonlarından itibaren bütün bilimler felsefeden ayrılmaya başlayınca bu ayrılık felsefeyle bilimi sadece birbirinden uzaklaştırmamış, karşı karşıya da getirmiştir. Bu karşı karşıya gelmeden rahatsız olan Alman ekolü, insan bilimlerinin nasıl zora düştüğünü ve bir zorluktan çıkmak için insan bilimleri gibi bir kavramın geliştirerek, bir kültürel varlık olarak insanın incelenmesini ortaya çıkarmışlardır.” Ancak gözden kaçan en önemli şey, insanın ahlaksal ve kültürel özellikli karmaşık varoluş tarzıdır.” (Filiz, Karl Jasper'ta Felsefi Sağaltımın Fenomenolojik Sınırları, 2018, s. 141)

Bu da elbette bu döneme kadar gelişen bilimleri inkar ederek değil, onlarla birlikte bütünleşerek oluşturulması demektir. Karl Jaspers de bu Alman ekolü sistemini benimseyen filozoflardan biridir.

Felsefe ve diğer bilimler arasındaki uçurum, günümüzde hala kendisini hissettirmekte ve burada insan varlığı ile insan varoluşu lehine dönmektedir. Dolayısıyla pozitif bilimin insan varlığının aleyhine döndüğünü gören pek çok filozof vardır. Gadamer, Dilthey, Heidegger bunlardan bir kaçıdır. Ancak bunların arasında Karl Jaspers en önemli varoluşçu filozoftur. Çünkü Jaspers her iki alanın uzmanı olarak hem de iki alanda kullanılan yöntemlerin birbirini tamamladığını öne sürerek felsefe ve bilim arasındaki buzları eritmeye çalışmıştır. Felsefe ve bilimin çağımızda ne kadar çok birbirine yaklaşması gerektiği bir zorunluluk olarak düşünülmektedir. Temel felsefi sorun budur. Bilim bir tarafta, felsefe bir tarafta olursa, psikiyatri de bir tarafta felsefe de başka bir tarafta olur. Bu hala farkına varılmış bir sorun değildir. Bunun farkına varıp, iki alanı birleştirmenin zorunlu olduğunu gören ve bunu hermeneutik (anlama) ve diyalektik (açıklama) ile aşmaya çalışan Jasper'i karşımızda görürüz. Bu nedenle Karl Jaspers de hermeneutik ve diyalektik kavramlarını inceleyeceğiz.

Anlama ve açıklamanın yansımaları Karl Jasper'ın felsefesinde nasıl görülür? Varmak istediğimiz noktalar nelerdir?

Karl Jaspers'ın bilim insanı ve varoluşçu filozof olarak önemini vurgulamak gerekir. Ancak psikiyatri ve felsefe bağlamında, söz konusu olan kuramlarla ilgili bağ kurmaya çalışan bir filozof olmasına rağmen dikkat çeken bir filozof olamamıştır. Bu kavramlara Jaspers felsefesinde nasıl anlamlar yüklendi. Bu çalışmada bu durum ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLGİYİ ARAYAN İNSAN ve HERMENEUTİK

1.1. Bilginin İnsan Tarihindeki Yeri

İnsan varlığını, var olanı anlamakla kavramaya başlar. Var olan her şeyi anlamaya çalışan insan, bilginin sahibi olmaktadır. İnsan, doğayı bilmek ve onu anlamak ister. İnsan, insanı bilmek ve anlamak ister. Bilmek bir merakın eseridir. Platon'un dediği gibi felsefenin menşei şaşırma ve merak etmektir. Ya da Aristoteles'in dediği gibi insanı felsefe yapmaya iten şey hayranlıktır.

Hayretle başlayan bu serüvende, doğa filozofları, çevrelerinde gördükleri ve meraklarını cezbeden her şeyi bilmek üzere kurdukları anlama çabasıyla karşımıza çıkarlar. Anlamak, sadece salt bilmekle sınırlı kalmamıştır aksine bildiğini anlamak, anladığını da yorumlayabilme, anlamlandırabilme ve o şeyin bilgisinin kesinliğine erişmeye kadar gitmiştir.

İnsan bilginin kudretini görmüş ve bilgisizliğinin bilgisine varmaya başlamıştır. Şey hakkında bilgi edinirken, o şeyin neliği üzerine de düşünmeye başlamıştır. Bu durum da düşünürleri ilk neden arkhe arayışına götürmüştür. İlk nedenin bilgisine ulaşmak için, bilginin kendisine başvurulduğu görülür. Ve bu bilgi insanda anlamayla tamamlanmaya başlar.

Anlayan insan bir sonraki bilgiye ulaşmak adına soru sorar, sorulan sorunun yanıtını tekrar anlar ve yorumlar bu durum Sokrates'in diyaloglarında, soru sorulandan alınan her yanıt, bir sonraki bilgi için basamak oluşturur, zincirleme olarak diğer bilgileri peşinden getirir.

Bilginin peşine düşen insan için Karl Jaspers, "Bilgiyi ararım fakat bizzat bilgi için, herhangi bir ihtiyaç için değil."² demiştir. Jaspers'ın bilgiyi kendi varoluşçu felsefesinde ve psikiyatri kimliğinde nasıl kullanacağını tezin ilerleyen bölümlerinde göreceğiz.

Bilginin anlamayla olan ilişkisi tarih boyunca hermeneutik kelimesiyle karşımıza çıkar. Bu tezde de hermeneutik kelimesinin tarihsel serüveniyle başlatacağız. Daha sonra Karl Jaspers bu kelimeyi kendi düşüncelerinde nasıl ilerletmiş bunu göreceğiz. Hermeneutik kavramını, diyalektik kavramı takip edecektir. Diyalektiğin eleştiri yönüyle tamamlayıcı bir anlama yorumlama eleştiri üçlüsü olduğunu göreceğiz. Farklı bilim türlerinin farklı yöntemleri olarak bilinen bu iki kavramın, birbirini nasıl tamamladığını Karl Jaspers'ın felsefesinde işleyeceğiz.

---

² Jaspers, 1981: 35.

Bir nevi bu tez ayrılan bilimlerin aynı yöntemleri kullanarak aslında bir bütün olmaları gerektiği tezini de savunuyor diyebiliriz. Çünkü modern çağda pozitif bilimler ile sosyal bilimler hem içerik hem yöntem bakımından hala birbirlerinden ayrı yerde durmaktadırlar. Bu ayrılık Jaspers'ın felsefesinde de göze çarpar. Bu ayrılık ve ikilik Jaspers'ın varoluşçu filozof kimliğiyle diğer taraftan da psikiyatrideki bilim insanı vasfıyla birleştirilmeye, giderilmeye çalışılır. Bu iki yöntemin hem sosyal bilimlerde hem de pozitif bilimlerde her iki alanı da birbirine yaklaştıracak kadar ortak yöntem olarak kullanılmaları Jaspers'ın öncülük ettiği bir başarı sayılabilir. Bu ayrımdan doğan ikililiğin Jaspers'ta nasıl birbiriyle içten içe bağlantılı olduğunu inceleyeceğiz.

Öncelikle hermeneutik kavramı üzerinde genel olarak bilgi ile başlayacağız.

1.2. Bir Anlama Yöntemi Olarak Hermeneutik

Hermeneutiğin kısıtlı bir zaman dilimi ya da herhangi bir disipline ait olma durumu söz konusu değildir. Tüm disiplinler hermeneutiği amaçları doğrultusunda kullanmaktadır ve bu yüzden hermeneutiğe tam anlamıyla şudur veya sadece bu doğrultuda işlev görmektedir demek zordur. Bir kalıba sokamadığımız gibi “hermeneutik nedir?” dediğimizde 'anlama/yorumlama' olarak karşılık verilse de sadece bununla sınırlamak mümkün değildir. “Hermeneutik kavramı, Yunanca bir fiil olan ve genellikle 'yorumlamak' olarak tercüme edilen 'hermeneuein'den ve isim olarak da 'yorum anlamındaki 'hermeneia'dan gelmektedir.” (Palmer, 2003, s. 39)³

Tarih boyunca, yorumlamaya ihtiyaç duyulan pek çok konu olmuştur. Ancak her dönemde yorumlamaya ihtiyaç duyulan disiplin konuları değişiklik göstermesi, bizi neleri yorumlamamız konusunda araştırma merakına yönlendirmişti. Bu dönemsel değişikliklerle karşımıza çıkan hermeneutiğin, çok fonksiyonel oluşuyla, yine kendisine başvurularak, ne olduğu ve günümüze kadar hangi farklı alanlardan evrildiğini görmek için, tarihini Antik Yunan'dan başlatmamız gerekmektedir.

Hermeneutik; tarih boyunca belli bir kalıba oturmayan, günümüze kadar çeşitli evrimsel süreçlerden geçerek ve hala belli bir kalıba oturmayı reddeden yapısıyla karşımıza çıkmaktadır. Dönemsel anlam farklılıkları bulunan hermeneutik, kısaca anlama ve yorumlama diye adlandırılmaya çalışılan çok fonksiyonlu bir yapıya sahiptir. Hermeneutiği kökenlerini politeizmden alan Antik Yunan dünyasına dayandırmak mümkündür ki, birçok eserde Yunan Tanrısı Hermes'in isim babalığı yaptığı kabul edilir.

---

³ Palmer, 2003: 3.

Hermeneutik her zaman anlaşılmaz olanın anlaşılabilirliğini ortaya çıkarmak veya karmaşık halde olanı yorumlayarak yine anlaşılır hale getirmek için kullanılır. Peki bu kavramın kökeni nedir?

Klasik Yunan mitolojisinde Tanrı Hermes, yeryüzü ve gökyüzü arasında, birbirine bağlayıcı, bunlar arasında bir bağ kurucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanrı Hermes, Tanrısal olanın yorumlanması anlamı da taşıyan ve günümüze Hermeneutik olarak evrimleşen sözcüğün tarihsel kökenini oluşturur.

Tanrı Hermes mitolojik açıdan; Tanrıların mesajlarını anladığı şekliyle insanlara aktarma, çevirme ve yorumlama görevini yerine getirmektedir. Tanrısal ve beşerî düzey gibi birbirinden çok farklı iki anlam ve söylem düzeyi arasında durmakta oluşu Hermes'in konumunun ne ölçüde hayati ve belirleyici olduğunu ima eder. Buna göre Hermes, farklılık ve aynılık diyalektiğinin olduğu yerde durmaktadır. (Tatar, 2004, s. 8)⁴

Tanrı Hermes, insani düzenin, tanrısal olanla bağlamı bakımından ortak alan ve kaynaştırma noktası olmuştur. Sonraki çağlarda gelen insanlar bu kaynaşma noktasını hermeneutikle, kendileri ve kutsal metinler üzerinden oluşturmuştur. Böylelikle anlıyoruz ki insanlar tarih boyunca Tanrıyla aralarında bağ kurmak adına 'Hermeneutiğe' başvurmuşlardır.

Hermeneutik zamanla, sadece Tanrı ile insan arasında bağ kurmak anlamının ötesine geçmiş ve insanların, bilinmeyen bilinmesi üzerine yaptığı ve yazdığı her konuda, insanla insan arasında da bir bağ kurucu nitelik taşımıştır.

Karşıdakinin anlayabileceği tarzda konuşarak anlamının işlevselliğini gösteren Platon, Menon diyalogunda “Şüphesiz, Menon; çünkü senin alışık olduğun gibi konuşuyorum. Bundan başka sana sesi, kokuyu veya buna benzer herhangi bir şeyi kolayca anlatmak için de yol göstermiş oluyorum.” (Platon, Diyaloglar, 1982, s. 157)⁵

Bu diyalogdan yola çıkarak Platonda bir bilginin gerçekliğinin var olduğundan bahsedebiliriz. Bu bilginin gerçekliğini Platon herkese farklı yöntemlerle anlatıyor. Menon değil de Platonun karşısında bir başkası olsaydı bu konuşma yine “senin alışık olduğun gibi konuşuyorum” şeklinde gerçekleşecekti. Bu durumda da hermeneutiğe anlama ve yorumlama denildiğinde, karşıdakinin anlama ve yorumlama kudretini de hermeneutiğin içine dahil etmek gerekir. Platon'da hermeneutik, başkasının anlayacağı biçimde, yani karşındakinin anlama kodlarına, algılarına, kültürüne göre kolayca bir şeyi anlatmak anlamına da gelir. Bu durumda Platonda bilginin gerçekliği değişmez, anlatım yöntemi değişir.

⁴ Tatar, 2004: 8.

⁵ Platon, 1982: 157.

Platondaki anlamanın işlevselliğini, Aristoteles'in *Peri Hermeneias* yapıtında da görmek mümkündür⁶.

Aristoteles cümle kurarken 'hermeneia'yı bir şeyin doğru veya yanlışlığına yönelen zihinsel bir faaliyete işaret edecek şekilde kullanmıştır. Bu anlamda 'yorumlama' aklın temelinde bir şey hakkında doğru yargıyı belirleme faaliyetidir. Bir dua, bir emir, bir soru veya bir nehiy cümlesi Aristoteles'e göre bir ifade olmayıp ifadeden kaynaklanan bir şeydir; o aklın temelinde bir ifade formunda algıladığı bazı durumlara uyan ikinci tür bir cümledir. (Aristoteles'e göre akıl manayı ifade olarak algılar) Orjinal cümle veya yorum mesela 'ağaç kahverengidir' ifadesi, bir temenniye belirten veya onu kullanmayı anlatan ifadeden önce gelir. 'Yorumlar' o halde bir dua veya emirde olduğu gibi fiili bir durumu anlatan ifadeler olmayıp, daha ziyade doğru veya yanlış olduğu söylenebilecek bir şeyi anlatır. (Öztürk, *Hermeneutiğin Tarihsel Dönüşümü*, 2009, s. 2)⁷

Yorumlama bir şeyin ne olduğu değil ne olduğuna ilişkin söylenen sözün anlaşılmasıdır. Bir şey hakkındaki yargıdan çok yargının nasıl anlaşılacağı ile ilgilidir.

Söz konusu bu durumda artık yorumlama başka bir ifade kazanarak, yargıların doğru ve yanlışlığı üzerinde hüküm sürmeye başlamıştır. Daha sonra metinlerin anlaşılması üzerine evrimleşen hermeneutik, kişilerin dünyasından anektodlar yakalamak ve kişilerin anlatmak istediğini anlayabilmeye, kişilerin kişisel oluşturduğu eserleri anlamaya dayanan bir yapıyı oluşturacaktır. Yani daha çok "yorumlama" olarak kullanılan ifade "anlama" olarak kabul görmeye başlayacaktır.

Anlama Descartes da düşünen ruhun istençle var olan bir yetisidir. Düşünceler tek başına duyularla bile anlama olmadan kavranamaz, kavranmadığı gibi de bilme eylemi gerçekleşemez. Bu noktada bilme eyleminin gerçekleşmesi için anlama yetisine ihtiyaç duyulduğu görülür.

Metod üzerine konuşmalarda;

Doğru olduğunu apaçık olarak bilmediğim hiçbir şeyi doğru olarak kabul etmemek, yani acele hüküm vermek ve peşin hükümlere saplanmaktan dikkatle kaçınmak ve verdiğim hükümlerde ancak kendilerinden şüphe edilmeyecek derecede açık ve seçik olarak anladığım şeyleri bulundurmaktır. (Aristoteles, *Yorum Üzerine*, 2002)⁸

Descartes da görülüyor ki doğru bilginin açık seçik oluşu bile anlama olmadan yeterli gelmemektedir. Descartes anlama eyleminin gerçekleşmesi için birçok fiilden yola çıkar.

⁶ Aristoteles, *Yorum Üzerine*, 2002: 7-53.

⁷ Öztürk, 2014: 2.

⁸ Metod Üzerine Konuşma. İkinci Bölüm.

Anlamak (entendre; intelligere), (açık-seçik) anlamak (intellection) tasarlamak (concevoir; concipere) algılamak (percevoir; percipere), kavramak (comprehendre), bilme (cognitif), düşünüm (reflexion) bunlardan bazılarıdır.⁹

Tüm bu fiillerin anlama eylemini tamamlar unsurda olduğu görülmektedir. Öyle ki Descartes terminolojisinde “perceptio” diye bir kelime vardır. Bu kelime algı olarak kullanılırken “anlama, kavrama, kavrayış “olarak da kullanıldığı görülmektedir. Bu durum onun “açık ve seçik algıladığım (kavradığım, anladığım) her şey doğrudur. Sözümden de anlaşılacaktır.¹⁰

Hermeneutik, her şey gibi tarih içerisinde devinimsel olarak ilerlemekte ve içinde bulunduğu her şey gibi değişime ayak uydurmaktadır. Tarih içinde Antik Yunandan, Ortaçağa kutsal metinlerin yorumlanmasına ve anlaşılması adına başvurulan bir yöntem olarak evrimleşen bu yöntem, aydınlanmanın elinin altında yeni alanlara, yeni yönelimlere açılacaktır.

19.yüzyıla kadar bu çeşit bir gelişim sağlayan hermeneutik, doğa bilimlerine yönelimiyle yorumlama, anlama ve eleştiri üçlüsünü oluşturmayı başaracaktır. Bu noktada artık Doğa Bilimi hermeneutiği elinin altına alır ve sosyal bilimlerle, beşerî bilimleri bu ifadeyle bilimler çatısı altında toplamayı başarıp bir eleştiri unsuru olan hermeneutiğe yeni bir dil kazandırır. Eleştiri dili varlığın, insan yaşamının ve tarihinin anlaşılabilirliğinin bütünüyle ele alınmasında büyük rol oynayacak ve yeni yön kazanan hermeneutik farklı alanlara girerek Sosyal Bilimlere yeni bir boyut kazandıracaktır.

İnsan düşünen bir varlıktır. Bu nedenle varoluşuyla birlikte, etrafında olup bitenlere merakı, varlığı anlamaya yönelimi ve varlığın, varoluşun ne olduğunu bilme çabasını tarih boyunca görmekteyiz. Tarih, insanın yapıp etmeleriyle toplumsal, kültürel, sosyal etkinliğiyle oluşur. İnsan etkileşim içinde bir varlıktır ve bunu dil ile sağlar. İletişim en köklü insani boyuttur, bu nedenle insanın kendisini ifade edebilmesinin en etkili yoludur. İnsan, insanı anlar açıklar, doğayı, tarihi, sosyokültürel yapıyı tüm beşerî unsurları dil ile bilir ve insanın kültürel dünyasına açıklık getirir.

Sosyal bilimler, doğa bilimleri gibi belli bir metodolojiye sahip olmadığı için doğa bilimlerinin gerisinde kalmıştır. Doğa bilimleri fiziki dünyadan beslenir, güçlenir belli bir metodolojiye sahiptir. Yine doğa bilimleri açıklama diline sahiptir ve kesinlik iddiasındadır. Bu nedenle 19.yy. yüzyıllarda pozitivism etkisi evrensel sonuçlar doğurmakta, hermeneutik kavramını da peşinde sürüklemektedir. Çıkarımlar, ifade edilenin açıklanması ve anlaşılması

⁹ Buzon ve Kambouchner, 2012: 22-23.

¹⁰ Descartes, 2015: 354.

üzerine yapılanarak oluşmuş hermeneutik bir kelimeyken, felsefesi olan ve tüm bilimlere dokunan bir hal almıştır.

20.yüzyıla kadar din ve metafiziğin etkisinde şekillenen tüm felsefi oluşum, kendini artık modern bilimin etkisine bırakmış ve yeni düşünce yapıları inşa etmeye başlamıştır. Hem kültürel anlamda hem de toplumsal anlamda doğa bilimlerindeki anlayışın yayılışı, bilimsel bilginin uygulama alanlarını genişletmiştir. Yeni oluşan dilin de etkisiyle yapılmaya başlayan çalışmalar olacak ve dil bu dönemde üç yaklaşımla karşımıza çıkacaktır.

Bunlardan birincisi Wittgenstein, Russell, Carnap, Quine ve Davidson gibi filozoflar tarafından temsil edilen ve dilin dünyayı yansıttığını veya temsil ettiğini dile getiren yaklaşım ya da görüştür. Bu dönem aynı zamanda gündelik dilin muğlaklıklarından duyulan rahatsızlıkla ve dolayısıyla, ideal bir dil oluşturma çabalarıyla belirlenen "ideal dil felsefesi" dönemidir. İkincisi ise daha ziyade Austin, Strawson ve Searle gibi düşünürler tarafından temsil edilen ve dilin özünü, bir resmetme ilişkisinden ziyade kullanım olgusunda bulan yaklaşımdır. O, bu kez gündelik dil felsefesine dönüşle karakterize olur. Buna mukabil üçüncüsü, kullanımsal anlam teorisiyle dilin amacının bildirişim olduğu düşüncesinden vazgeçen Chomsky'nin "insanın sentaktik bir hayvan olduğu" düşüncesine dayanan ve dilin özünün sentaks ya da sözdiziminden meydana geldiğini dile getiren yaklaşımdır. (Cevizci, Felsefe Sözlüğü, 2011, s. 123)¹¹

Dil, metinler içerisinde gelişerek ilerlerken metindeki yazar ve yorumcu ilişkisini, yine aynı metnin içerisinde yönelinen içeriği, neliği ve sorulan sorulara yanıtı, dışa taşmadan yazar ve metinde bulmak mümkündür. Dil, iletişimin kaynağı olarak, içinde hem konuşmayı hem de anlamayı barındırır. Bu nedenle en başta belirttiğimiz insanla ilgili her alanda anlama (hermeneutik) söz konusudur. Çünkü evrensel olarak gelişen her şeyin, dil ile aktarılması söz konusudur. Bu nedenle anlaşılabilir olmak, kendi diline çeviri anlamından çok içerik anlamında anlamadır.

Hermeneutiğin açıklanması için öncelikle epistemolojisi ve sonrasında ontolojisinin açıklanması gerekmektedir. Çünkü hermeneutik kavramının, epistemolojik bir sorun mu yoksa ontolojik temellere dayanan bir sorun mu olduğu değerlendirilecektir. Öncelikle Schleiermacher ve Dilthey açısından hermeneutiğin epistemolojisi incelenecektir.

1.3. Schleiermacher ve Dilthey Açısından Hermeneutiğin Epistemolojisi

Hermeneutik Schleiermacher ile birlikte eski geleneksel anlamından çıkarak, modern bir döneme girmiştir. Artık kelime olarak hermeneutik, felsefi bir boyut kazanmış ve sistematik bir zemine oturmuştur. "Modern hermeneutik, başlangıç itibariyle aydınlanma

---

¹¹ Cevizci, 2011: 123.

hareketinin genel karakteristiklerini taşır. Akılcı ve gelenek karşıtıdır. Ancak onu bu bağlamından Schleiermacher kurtarır. " (Fıncıoğulları, 2016, s. 37-49)¹²

Schleiermacher için hermeneutik, dil ile bir bütün içerisinde oluşur öyle ki, dil bir şeyin sunumunda, anlaşılmasındaki etkinliği ile temel bir yapı oluşturmuştur. Gündelik kullanımımızla insanın etkin bir anlama serüveni içinde oluşu dili evrensel bir alana taşır. Hermeneutik bu anlamda, evrensel tüm anlama alanlarında, insanın insani varoluşunun yani kültürel varoluşunu temsil eder.

Schleiermacher, hermeneutiği "anlama sanatı" olarak tanımlamaktadır. Bu durumda o, daha önce anlaşılan bir şeyin takdimiyle ya da yabancı dillerde yazılmış güç pasajların açıklanmasıyla ilgilenmez. Konuşma sanatı (retorik) ile anlama sanatının (hermeneutik) yakın ilişkisi açısından bakıldığında Schleiermacher 'e göre " konuşma düşünmenin dışsal yanıdır." hermeneutik düşünme sanatının bir parçasıdır. Bu yaklaşım Schleiermacher'e göre hermeneutiği felsefi alana çeker. Bununla birlikte o konuşma sanatı olarak retorik ile düşünme (anlama) sanatı olarak hermeneutiğin doğal olarak dili anlama ve ona hakim olma yeteneğini baştan varsaydığına işaret ederek hermeneutiğin herkesin ilgi alanı içine girdiğini belirtir. (Öztürk, Hermeneutiğin Tarihsel Dönüşümü, 2009, s. 145-175)¹³

Onun için hermeneutik, tüm disiplinlerin ortak evrensel bir hermeneutik kavrama sahip olmasını sağlama teorisidir. Bu teoriyi oluştururken, disiplinler arasında her ne çeşit farklılıklar olursa olsun, metnin anlaşılabilirliği aynı yorumlama kurallarıyla anlaşılır bir hal alacaktır.

Anlaşılabilir olabilmesi için de;

Schleiermacher, hermeneutiğin temel görevinin metinlerdeki zor pasajların anlaşılır hale getirmek veya yanlış anlamının önündeki zorlukları kaldırmak değil, doğrudan anlamayı mümkün kılan şartları ve onun yorumlama tarzlarını açığa çıkarmak olduğunu ileri sürmüştür. (Tatar, 2004, s. 20)¹⁴

Çünkü ona göre zaten eserler, okuyucunun yanlış anlamasına müsait bir yapıya sahiptir. Bu nedenle doğrudan anlamının koşulları belirlenmelidir. Anlatılanın net anlaşılmasıyla, kesinliği belirlenip, yorumlanabilirliğiyle tekrar bir istihsal döngüsü içerisine dahil edilebilmelidir.

İki yöntemle sınırlama getirdiği kurallardan biri, gramatik yorumlama, diğeri psikolojik yorumlamadır. Bunlar birbirini tamamlar nitelikte olup, metnin dil yönünden yapısının incelenmesi gerektiği durumlarda, kelimelerin oluşturduğu cümlelerin yapıları ve

¹² Fıncıoğulları, 2016: 37-49.

¹³ Öztürk, 2009: 145-175.

¹⁴ Tatar, 2004: 20.

anlamları söz konusu olduğunda gramatik yorumlama, ancak metnin neliği konusu ve içeriği bakımından aktarılmak istenenin, yazar tarafından bütünleşmiş özü söz konusu olduğunda psikolojik yorum devreye girer. Bu iki yöntemin birleşmesi metnin oluşturduğu, bütünlüğü, derinliği ve okuyucunun anlatılmak isteneni doğrudan anlaması açısından önemlidir.

Metin içerisinde okuyucunun ilk gözüne çarpan kelimelerdir. Bu kelimeler teker teker incelenir, filolojideki yeri belirlenir, cümle bütünlüğü ve metin içindeki kullanılan anlamına bakılarak kelimenin anlamının tam anlamıyla ne olduğu belirlenir. Bu kelimeler cümlelere, cümleler yine kelimelere bağlanır, bu devimsel durum Scheirmacher de 'Hermeneutik döngü' adını alır. Bu gramatik yorumda metin tarihsel bir yön kazanır ve psikolojik yorumu yardımcı olacak süreci okuyucuya verir.

Psikolojik yorumda ise metni yazmaya karar veren yazarı, bu konu üzerinde karar kılmasını sağlayan hangi koşullardır? İçinde bulunduğu tarihi şartlar nelerdir? Anlatmak istediğini yazarken hangi psikolojik etkenler içerisindedir? Tüm bu sorular metni yorumlamada psikolojik yöntemini içerirken hem metnin tam anlaşılması hem de yazarın metin üzerindeki etkisini kesin olarak ifade edebilmeye yarar.

Bu iki yöntem ilerde Karl Jasper'da hastaları anlamaya ve onlar hakkında bilgi sahibi olabilmemize yardımcı olacak iki unsurdur.

Dilthey'da insan düşünen, bilinçli bir varlıktır ve kendi yapıp etmeleriyle belli bir kültürü ve tarihi oluşturur. Tarih ve kültürü var eden insan hem kendi döneminde hem başka dönemlerde diğer insanlardan farklı bir irade içerisinde olup, yarattığı dünyaya kendi yaşantısından parçalar işlemeye başlar. Bu durumdaki insanların, belirli bir bütünlük içerisinde oluşturduğu eserler, önce o çağda filoloji açısından bakılarak, daha sonra da sözcüklerin okuyucuya neler anlatması gerektiği bakımından incelenerek, bir hermeneutik yöntem ortaya çıkarılır. Bir metnin sonucunda incelenen şeyin 'açıklanmak'tan çok anlaşılmaya' ihtiyacı vardır.

İnsanın dışında oluşan, doğada kendiliğinden var olan ve insan müdahalesi söz konusu olmayan dünya, kendiliğinden ve kendiliğinden varlığıyla söz konusuyken, insanın ürettiği, bilinçli olarak hükmeden, akıllı varlık olarak, özgür iradeyle varlığı taşıyan, karar verme yetisiyle, doğru yanlış ayırımı yapabilme olanaklarıyla donanımlı varlığın oluşturduğu dünya söz konusudur.

Dilthey'e göre doğa bilimleri, mekanik işleyişe dayalı doğal nesnelere konu edinirken, tin bilimleri, insanın bilinçli edinimlerinin ürünü olan tinsel dünyayı nesne edinir. Nedir bu dünyaların ayırıcı özellikleri? Doğal dünya, insanın edinimlerinden bağımsız kendi başına bir varoluşa sahip ve doğa yasaları tarafından zorunlu olarak belirlenen nesnelere dünyasıdır. Tinsel dünya ise, insanlığın kültürel

mirasının ürünüdür. Öz bilince sahip olma olanağını taşıyan insan, bu bilinçle istencin egemenliğini, eylemlerinin sorumluluğunu, her şeyi reddetme gibi bir olanağın olduğunu bilir. Kendisini doğadan ayıran bu olanağın etkinleşmesiyle insan, değerler ve amaçlar dünyasının, yani tarihin var olmasını sağlar. Bu doğal zorunluluğu reddeden ve özgürlüğe gerçeklik kazandıran bir dünyadır, çünkü bu dünyada istence dayalı edimler ve bireylerin deneyimleriyle yaratılan olgular, kısacası insanın emek ve çabalarının ürünü olan şeyler vardır. İşte, tin bilimlerinin içeriğini, bu tür edim ve eylemlerce oluşturulan toplumsal/tarihsel gerçeklik teşkil eder. (Adugit, 2005, s. 45-260)¹⁵

Dilthey bu insanın yapıp etmelerinin oluşturduğu insan (tin) bilimleri ile doğa bilimleri arasında keskin bir ayırım koymuştur. Doğa bilimleri kendiliğinden var olandır. Ancak tin bilimleri insanla var olandır. Doğa bilimleri gibi kesinliği ve mutlakıyeti yoktur. Başka bir deyişle tin bilimleri insanın elinden çıkmazdır.

Bu nedenle anlaşılabilirliği en mümkün olan, tanınması en kolay olan ve bu dünyadaki bilgisine en kesin ulaşılabilir alandır. Çünkü insan bilme isteğini bu alanda gerçekleştirirken, kendinin yarattığı bu dünyanın içinde kendini bulacaktır. Hem tarih ürünü olarak hem tarih yaratan olarak bu araştırma sırasında kendi yaşantısından, deneyimlerinden, dünya görüşünden, diğer insanlarla olan etkileşiminden yola çıkarak bir 'anlama' süreci oluşturur. “Duyulara dıştan verili olan işaretler aracılığıyla içsel gerçekliğin bilinmesini sağlayan bu yönteme, anlama denilir. Bu, günlük dilde de kullanılan bir terimdir.”¹⁶

Bu nedenle insanın kendisinin deneyimleyemediği doğa bilimleri dünyasının anlaşılabilirliğinden çok 'açıklanabilirliği', insan bilimlerinin dünyasının ise yaşanmışlıklar bütünü olarak 'anlaşılabilirliği' söz konusudur.

Açıklanabilirlik ve anlaşılabilirlik olarak bu iki dünya farklılığını, anlama ve açıklama yöntemi diye ikiye ayırmış ve yöntem farklılıklarını ortaya koymuştur. Bu nedenle yapılacak herhangi bir araştırmada farklı metodolojiler kullanılmalıdır. Dilthey’a göre çeşitli boyutları olan anlama öncelikle ilgi ile bağlantılıdır. Çünkü anlama ilgi ile birlikte yaşamın içerisinde konumlanır.

Tin bilimlerinin yöntemi olarak anlama, kendi yaşantımızın öznel sınırları içinden dışarı taşımak kendi hayat olanaklarımızı, kendi varlığımızı aşarak başkalarını içten yaşamak, insanlık dünyasının bilgisini içten yaşayarak kavramaktır. (Birand, 1998, s. 79-132)¹⁷

Dilthey’a göre tinsel dünya, dış gerçeklik ya da olgusal alanı değil, aslında bir anlam dünyasına göndermedir. Yine tinsel dünya, insanın yaşantı örüntüleri bağlamında

¹⁵ Adugit, 2005: 45-260.

¹⁶ Dilthey, 2011: 93.

¹⁷ Birand, 1998: 79-132.

geleneklerini değerlerini ve normlarını kapsayabilen pratikler alanıdır. Dolayısıyla bir olgu gibi açıklamayı değil anlaşılmayı bekler.¹⁸

Bu tinsel dünyada anlaşılması gereken öncelikle, kişinin kendi ruhsal dünyasıdır. Tinsel dünyada kişi kendinden dışarıya taşarak anlama serüvenini başlatır. Bu durum kendi ruhunun yerine bir başka ruhun konukluk etmesi ve ruhun hallerini o bedende anlamlandırma işidir. Eş deyişle bir başka insanın dünyasından yola çıkarak kendi dünyasıyla onun dünyasını bütünleştirip yeniden bir oluşum sağlamadır.

Böylece Dilthey;

Özü itibariyle tarihsel olan insan bilimlerine temel bulmaya çalışırken tarihsellik ile metodoloji arasında bir uzlaşma noktası aradığı için hermeneutiğe, tarihsel bilginin imkanını gösterme ve onu elde etme araçlarını bulma yolunda epistemolojik bir görev vermek ister. (Tatar, 2004, s. 40)¹⁹

İnsanın yaşayarak oluşturduğu birikimler çeşitli eserlere dönüşürken bunların arasında dil ile ifade edilenler ise en köklü yere sahiptir. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana tüm insan edinimleri çeşitli sözlü anlatımlarla, daha sonra da yazının icadıyla da yazıya aktarılarak ifade biçimi kazanmıştır.

Buna göre, deneyimlerin ifadeleri veya dışavurumları, mimiklerden mimari ve müzik eserlerine kadar çok çeşitli şekiller alabilmekle birlikte, Dilthey'in gözünde beşerî ifadenin en temel tarzı ya da formu dilsel ifade olmak durumundadır. Dilsel ifadeleri anlama noktasında ise beşerî bilimlerin yazılı metinleri ele alıp onları anlama ve yorumlama cihetine giderler. Metinleri inceleme metodolojisi, onun hermeneutik adımı verdiği bir yorum tekniğinden oluşur. Yorumda da bu kez hermeneutik döngü söz konusu olur. Bu döngü beşerî bilimlerde konu alınan nesne ya da ürünlerin parçalardan meydana gelen bütünler olması olgusundan kaynaklıdır. Buna göre parçalar anlamlarını bütün içindeki yerlerinden alırlar, fakat bütün de sadece parçaları anlaşıldığı zaman kavranabilir. (Cevizci, Felsefenin Kısa Tarihi, 2012, s. 563)²⁰

Bu durum hermeneutiğin temelini oluşturur. Metinler detaylı olarak incelendikçe başta anlaşılması zor gibi olan bütün bir metin, parçalarına ayrıldıkça, sözcüklerin ifadeleri cümle bütünlüğü anlaşılmayı ve metin üzerinde yorum yapmayı sağlar. Bunların hepsi bir bütündür, metin içinde birbirini tamamlayıcıdır ve bu yüzden hermeneutik için önemli parçaları oluştururlar.

Özü itibariyle tarihsel olan insan bilimlerine temel bulmaya çalışırken tarihsellik ile metodoloji arasında bir uzlaşma noktası aradığı için hermeneutiğe, tarihsel bilginin imkanını gösterme ve onu elde etme

¹⁸ Özlem, 1986: 73.

¹⁹ Tatar, 2004: 40.

²⁰ Cevizci, 2012: 563.

araçlarını bulma yolunda epistemolojik bir görev vermek ister. Bu yüzden Dilthey'de hermeneutiğin tanımını sonuçta kesine yakın bilgi ve tarihsel bilinç arasında mekik dokuyan bir tanıma dönüştür. Bir başka ifadeyle Dilthey'de hermenutiğin tanımını kendi içinde paradoksaldır. (Tatar, 2004, s. 11)²¹

Dilthey ile Schleiermacher arasındaki ilişkiden söz etmek gerekirse; hermeneutik kavramı üzerinde, her iki filozofta farklı anlama metodu geliştirmişlerdir. Dilthey, hermeneutiği metinler üzerinden anlama, yorumlama ve açıklama, yöntemlerine dayandırarak bilimini oluştururken, Schleiermacher ise tin bilimleri üzerinden bir felsefe yapar.

Dolayısıyla hermeneutiğin epistemolojisinden bahsederken ontolojisinden de bahsetmemiz gerekmektedir. Bu bağlamda Heidegger ve Gadamer'in varoloşsal anlama yöntemlerinde hermeneutiğin ontolojisini işleyeceğiz.

1.4.Heidegger ve Gadamer'de Hermeneutiğin Ontolojisi

Heidegger için hermeneutik, diğer filozoflar gibi insan bilimlerinin epistemolojik olarak açıklanmasından daha çok, ontolojik temelli bir açıklama alanı olarak yorumlama çabasıdır. Heidegger bu ontolojik temele oturduğu hermeneutiğin, insan bilimlerinde metodoloji olarak kullanılmasından çok, insan varlığının temelini anlamaktan çok onu çabasına girmiştir.

Bu yüzden, varlığın anlamı sorununu ele almanın gerekli ön koşulu daseinin varlığı ile ilgili bir açıklığa ulaşmaktır. Dasein'in varlığının çözümlenmesi işine Fundamental ontoloji denir dolayısıyla Heidegger'in göstermeye çalıştığı fundamental ontoloji tam da insan egsiztansı anlamına gelen Dasein ile olanaklıdır. (Karabulut, 2014, s. 13)²²

Bunun üzerine kurduğu teorisiyle "fenomenolojik hermeneutik ontolojik yaklaşım"²³ adı verilen bir temel oluşturarak Dasein analiziyle, diğer bütün ontolojilerin onda temellenebileceği 'fundamental ontolojiyi', Dasein'in eksistansiyel varlık imkanlarının analizi olarak orataya koyar.²⁴

Var olmak kavramının neliği, olasılıkları, imkanları üzerinde yoğunlaşarak asıl önemli olanın var olan olarak varlığı kavrama olduğunu düşünerek felsefesini, insan varlığı ve onun

²¹ Tatar, 2004: 11.

²² Karabulut, 2014: 13.

²³ Aşkın ve Çellik, 2015: 5.

²⁴ Aşkın ve Çellik, 2015: 5.

imkanlarıyla oluşturur. Heidegger tam da buna "Dasein" adını verir, bu ise "insan varlığı" anlamına gelir.²⁵

Dünya üzerindeki tüm varlıklar arasında, varlığı tek anlamlandırarak olan insandır. Varoluş ancak insana aittir, çünkü tüm potansiyellerini kendi var oluşunda barındırır. O yüzden varlık, var olan yani insan tarafından ancak deneyimler bütünüyle ve onun sahip olduğu anlamlarla vardır. Ontolojik olarak birbirinden farklı olan bu iki kavram, yani varlık ve varoluş bu nedenle ontolojik hermeneutik ile anlam kazanacaktır. İnsan genel anlamda varlıkla (Sein) hem bir varlık ilişkisi, hem de kendisini bu varlık içinde anlamlandırdığı için bir anlama ilişkisi içerisindedir.²⁶

İnsan, dünya içinde yaşayan ve belli bir dünya yaratan varlıktır. Bu dünya içerisinde kaygı taşıyan bir var olmandır. Ama bu var olmanın bir sonunu da vardır. Bu son, insan ölümlülüğüdür. Ölüm insanın içinde bulunduğu dünyada ona geçiciliğini hissettirir, zamanı belli değildir, yeri belli değildir. Belirsizlik içinde sürüklenen insan, bu dünyayı benimseyemez sadece dünyada vardır.

İnsan önce "olmak" zorundadır; görevi "olmak" tır. Sadece olan değil, daima kendi varoluşunu da düşünen varoluştur. Kendini gerçekleştirilmesi gereken varlık olarak varoluş, bir "taslak"tır; bu yüzden de formülü, bırakılmış olarak varoluştur. (Störig, 2013, s. 569)²⁷

Bu durumda kaygı içerisinde sapsılan insan, sınırlı olma durumuyla, bu dünya üzerinde belirsizlik silsilesiyle karşılaşınca, kaçmaya, çıkış yolu aramaya değil, ölümü kabullenip bu durumun insanı ayıltıcı bir etkisi olduğunu düşünerek, geçmişle, henüz gelmemiş arasındaki "anlama, anlamlandırma" çabasına girmesi gerektiğini düşünür. İnsan kaygı'nın itici gücünü görüp yönelmesi gerekene, yol alması gerektiğini bilerek, dünya üzerinde bilinemeyeni bilme çabasıyla sahici bir yaşama²⁸ girmelidir. Bu durumu sağlayamayan insan zaten dünyayı kabullenemediği için sahte bir yaşam içerisinde var olur.

Anlama, sahici yaşam süren Dasein için var olma koşulunu sağlar. Dasein, yorumlamayla anlama arasında ortak paydayı oluşturur. Anlama gerçekleşir ve yoruma olanak sağlar. Bu da insanın varlık üzerinde önce anlama çabası, daha sonra varlık hakkında anlaşılacak istenilenin anlamlandırılması ve ardından da yorumu şeklinde bir yol oluşturur. Ancak insan asla ön yargılarından sıyrılarak anlama ve yorumlama yapamaz; varlık ne ise odur demesi zordur çünkü, kendi yaşanmışlıkları edimimleri ve düşünce yapısıyla objektif olarak

²⁵ Ulaş, 2002: 658.

²⁶ Heidegger, 1977: 12.

²⁷ Störig, 2013: 569.

²⁸ Cevizci, 2012: 605.

bir sonuca varması güçtür. Zaten varlık da kendi potansiyelini olduğu gibi sergilemez. Kendi içinde barındırdığı hakikati gizler durumda bu dünyada vardır.

Varlığın, başka herhangi bir şeye müracaat etmeksizin, kendisini kendisinden farklı olarak açığa çıkardığını ve böylece de özü itibarıyla olamadığı bir şey içinde kendini gizlediğini iddia eder. Var olan her şey, Varlığın bu " yokluğu"dur. Ona göre, varlığın var olanla hiçbir ilgisi bulunmadığı gibi, doğa üstü şeylerle de herhangi bir alakası yoktur. Varlık, doğası gereği, kendisinin bir var olan kipinde kavramaya çalışan her türlü açıklamadan ve yaklaşımdan sıyrılır, belirlenebilir ve kanıtlanabilir olandan geri çekilir. Varlığın kendisini gizlenmişliği içerisinde verdiği anlamında değerlendirilmesi gereken bu durum, var olanlarda açığa çıktığı ölçüde kendisini geri çeken Varlığın, hakikatini bırakmamak suretiyle kendine sakladığına işaret eder. Dolayısıyla gizlenme, kendisini var olanlarda ifşa ederken, aynı zamanda gizleyen ve bu yolla da kendisini kendisine saklayan Varlığın en temel karakteristiğidir. (Cevizci, Felsefenin Kısa Tarihi, 2012, s. 612)²⁹

İnsanın, varlık bilgisine ulaşması zor ve belirsiz de olsa varlığı anlayandır.³⁰ Heidegger için var olmanın şartı anlamaktır. Varlığın kendisi her adımda hermeneutik yapmaktadır.³¹ Zaman içerisinde insan hermeneutikle sürekli bir döngü içinde anlama yorumlamayla varlığı anlamlandırır. Bu durum Varlık'ın açıklığı içinde insan varlığının kendi potansiyelini gerçekleştirme yani diğer varlıklar arasında yol bulmasıdır. Hermeneutik, yol bulma sanatıdır.³²

Ontolojik olarak hermeneutiğin üzerinde yoğunlaşan bir diğer kişi Gadamer'dir. Onun için hermeneutik ortak noktada buluşmadır, anlaşma sağlamaktır. Anlama, tüm insanların "anlatma, anlama, yorum" üçlüsünün döngüsel bir biçimde var olan, bu ortak payda da uzlaşabileceği noktayı belirtir. İnsan bilimlerinde bir metot olarak ya da anlamamanın doğru veya yanlışlığı üzerinde durmaz. Gadamer insan var oluşuyla zaten anlama'yı etkin kılmakta, var oldukça da hermeneutik kavramını insan olarak yerine getirdiğini savunmaktadır. Dünya üzerinde kendi kendine edinimleriyle, tecrübeleriyle bu durum sağlanır.

İnsanlar arasında anlama'yı sağlayan şey dildir ve iletişimin en güçlü temelini oluşturur. Bu durumda anlatılmak istenenle anlamamanın ve yorumlamamanın, bireysellikten nasıl toplumsallaşmaya uzandığını, kişisel edinimlerle nasıl, toplumsal edinimlere dönüştüğünü dilsel iletişimle ile görürüz.

Dil ile anlamamanın yakın bir ilişki içinde bulunduğunu öne süren Gadamer, bizim bir şeyleri yorumlayabilmemizi mümkün kılan şeyin dil olduğunu söyler. O, insanın anlamasını ve dolayısıyla

²⁹ Cevizci, 2012: 612.

³⁰ Störig, 2013: 568.

³¹ Öztürk, 2009: 167.

³² Tatar, 2004: 41.

dünyasını dil yoluyla zenginleştirdiğini savunur. Dile büyük bir önem atfeden Gadamer aynı bağlamda dilin diyalogu ihtiva ettiğini, diyalogun ise ortak bir temel ya da geleneğe sahip muhataplar ya da konuşmacılar arasındaki muhabbeti gerekli kıldığını söyler. (Cevizci, Felsefe Sözlüğü, 2011, s. 189)³³

Gadamer Felsefi Hermeneutiğin temel ilkelerini şunlar olarak belirler. 1- Bu bağlamda anlama ve yorumlama yöntemi olarak hermeneutik, varoluşsal olarak tasarlanan ön yargıların hem kişinin kendini anlamasında hem de karşısındakine ifade etmesinde yeniden anlam bulur. Bu şekliyle anlatıcının otoritesinde ve bulunduğu çevrenin değerlerinde yeniden yorumlanarak anlam bulur, 2- Anlama çemberinin "anlamanın yapısal ontolojik yönü " olarak değerlendirilmesi, 3. İnsanın anlama sınırındaki dil yapısı onun bulunduğu zamandaki farkını ve özgünlüğünü yansıtır. 4- Tarihsel etki ilkesiyle, ufukların kaynaşması olgusunun birlikte ele alınması, 5- Dünya içerisindeki varlığın genel olarak varlığa yöneliminden oluşan ön anlamadır. Bu sayılan ilkeler Gadamer hermeneutiği'nin temelini oluşturan ilkelere dir.

Karl Jaspers'te diyalektiğin ne olduğu konusuna değinmeden önce diyalektik kavramının tarihsel sürecine kısaca değinilecektir.

---

³³ Cevizci, 2011: 189.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR AÇIKLAMA YÖNTEMİ OLARAK DİYALEKTİK

2.1. Diyalektiğin Doğuşu

Eski Yunancada “Dia” ve “Logos” (“Leg” kelimesinin türemesi) kelimelerinin birleşimiyle oluşan, “Dialogos” kelimesi, ayırma, ardından kat etme ve boyunca anlamlarını içerirken, toplamak seçmek (ayıklamak) aynı zamanda dile getirmek, akıllı uslu konuşmak, belirtmek, anlamlamak anlamlarını da içerir.³⁴ Kelime anlamları buyken Antik Yunanlılar iki kişinin konuşuyor olmasına diyalog demişlerdir.” Leg” kökünden türeyen ve tartışma anlamı çıkan diğer sözcük ise diyalektiktir. Bu da iki kişinin konuşma esnasında zıt düşüncelere düşüp, bunları birbirlerine ifade etmelerini anlatan kelimedir. Diyalektik günümüze kadar, farklı alanlarda, farklı anlamlarda karşımıza çıkacaktır.

Diyalektiğin tarih boyunca tıpkı hermeneutik gibi birçok düşünür tarafından, düşünce sistemlerinde yer verildiği görülür. Diyalektiğin izlerini takip etmeye başlarsak, Hint ve Çin kaynaklarına kadar gidip, başlangıç olarak Budizm Felsefe Sistemlerini incelememiz gerekir. Budizm Felsefesinde iki yöntem mükemmel kurtuluş denilen Nirvana’ya götürür. Bu iki yöntemden ilki diyalektiktir. Bu mükemmel kurtuluş bilgisizlikten kurtulup aydınlanma ile olacaktır. Ve bu aydınlanma ancak değilleme mantığı olan diyalektik ile olacağı düşünülür.

Burada başlayan diyalektik serüveni Antik Yunandan devam ettirmemiz mümkündür. Antik Yunan Felsefesinde diyalektik kavramının kökenlerini Zenon ve Herakleitos’a kadar götürmeliyiz.

Zenon felsefesinde meşhur uçan ok örneği asıl diyalektiğin başlangıcı niteliği taşır. Uçuşun bütünlüğü sırasında her anda durduğu için okun hareketsizliğini savunur ve böylece hareket yoktur demektir. Ancak her bir anda duruyor gibi gözükürken ok zamanın akış halinde olduğundan yine hareket ediyor gibi gözükmektedir. Bu kabulü ile aslında belli başlı kesin sonuçları var gibi gözükürken varsayım ve önermelerin yanlıtlılığını göstermek için kullanır. Bu durum bizi, bir iddiayı sağlıklı bir insan aklının çürüttü sanıldığı anda karşı bir iddia ile ortaya yeni bir iddia ile çıkması, gerçek bir diyalektik sürecine götürür.³⁵

Herakleitos felsefe tarihinde diyalektiği en iyi kurgulayan filozoftur. Çelişki, savaş, çatışma kavramları onun felsefesinin çıkış noktalarıdır. Var olan şeyin var olabilmesinin tek koşulu zıtlıkların olmasıdır. Ona göre çelişki, karşıtlıklar kötü değil aksine doğurgandır. Birbirine karşıt olandan doğan varlık değişimi beraberinde getirir. Var olan her şey değişir

³⁴Ege, 2005: 1.

³⁵ Störig, 2013: 15-25.

ve sonsuz bir akış halinde görülür. Bu sürekli değişen ve akan her şey, yine kendi zıttına dönüşür. Zıtlıklar kendini sürekli diğer varoluşların içerisinde bulur. Herakleitos basit bir örnekle zıtlıkların aslında potansiyel olarak var olan şeylerin içinde barındığını göstermek ister. “İnen yolun, aynı zamanda çıkan yol” olduğu gibi...

Herakleitos tabiatın diyalektiğini hareket merkezi olur. Yani tabiat diyalektiğini keşfeder. Herakleitos’tan sonra Parmenides ve onun öğrencisi olan Zenon, Sofistler, Sokrates gibi birçok ilk çağ filozofu diyalektiği düşüncenin sınırlarına dahil ederler.

Herakleitos’un çelişki kavramına karşı, Parmenides birlik kavramını kullanır. Kendi kendisiyle özdeşliği.³⁶ Parmenides’in öğrencisi olan Zenon ise çoklu düşüncenin yıkımı için “biçimsel mantık” alanında kullanır.

Sofistler ikna etmeyi amaçladıkları konuşmanın, temellerine karşılıklı tartışmayı koymamışlardır, bunun yerine karşılarındaki kişiyi veya topluluğu ikna etmek üzerine konuşma sanatı yapmaktadırlar. Sofistler her şeye karşı bir tutum sergiler, karşı görüşü önemsemez; farklı düşünceleri reddeder. Sofistler genel olarak diyalektiği kesin bir sonuca varmaktan kaçınıp ve bunu yarar düşüncesine bağlamaya kalktıkları için diyalektik olumsuz bir yapı almıştır.³⁷

Tartışmanın kurallar bütünüyle, gerçeklere ulaşmasına diyalektik adını veren Sokrates’in diyologlarının bizzat kendisi diyalektiktir.³⁸ Nitekim tartışma yoluyla gerçeklere varmayı hedefler. Gerçeğe varma yolunda sorgulama ve eleştiri yapıyor olması bile sofistlerin, diyalektiği soktuğu olumsuz kalıptan kurtarmanın başlangıcı olmuştur.

“Anlat öyleyse, bu diyalektik gücün doğası nedir? Hangi bölümlere ayrılır? Yolları nelerdir? Öyle görünüyor ki bunlar bizi- tabiri caizse- mola verebileceğimiz ve sonra yolculuğumuzun sonuna varacağımız yere götürür.” (Platon, 2005, s. 247)³⁹

Platon için diyalektik, metin üzerinden yapılan tanımlamaların, anlamaların, yorumlamaların metnin sonuna kadar olan sürecidir. Platon’un tümel olana varma çabasında, tikellerin evrensel bir nitelik taşıdığı görülür. Tek tek tanımlamalardan yola çıkarak, genele varmanın ne kadar önemli bir diyalog olduğu Platon’un diyalektiğinde gizlidir. Denilebilir ki Platon’un asıl derdi, metin üzerinde bunu yaparken tümel olana varmaktır.

³⁶ Ege, 2005: 2.

³⁷ Çilingir, 2005: 14.

³⁸ Çilingir, 2005: 14.

³⁹ Platon, 2005: 247.

“Diyalektiği, adeta bir çatı taşı gibi diğer tüm öğrenimlerin üzerine koymamızı ve onun üzerine yerleştirebilecek daha yüce bir öğrenim çeşidi olmadığını onaylar mısınız?” (Platon, 2005, s. 249)⁴⁰

Diye soran Platon eğer böyle düşünüyorsak öğrenimlerle ilgili tüm tartışmalarımızın burada son bulacağını düşünür.

Platon’un diyalektiğinin bütünlüğünü oluşturan unsurlar, tüme varmada basamak olan kavramların birleşimiyle açığa çıkar. Bu basamakların oluşturduğu bütünlük, evrensel olana ulaşma noktasında Platon’un idealar kuramını oluşturur.

İnsanın kendinde tümünden gelimsel olarak o şeyi bilme potansiyeli var iken araştırma ve inceleme yöntemleri ile, eş deyişle diyalektik metod sayesinde bu potansiyeli içimizden çıkarabiliriz.⁴¹

Platon diyalogun analiz ve sentezle bir diyalektik hal aldığını gösterirken Aristoteles’te bu tutum bir yöntem olarak şüpheye evrilir. Platon diyalektiği tümellere ulaşmak amacıyla bir yöntem olarak ele alırken Aristoteles ise daha genel olarak varsayımlardan yola çıkarak tümellere ulaşmak amaçındadır. Bu da bizi Aristoteles’in mantık bilimine yöneltecektir. Mantığın varsayımsal yargılarından hareketle, Aristoteles tutarlı düşünme yöntemine diyalektik adını verir. Çıkarım, öncül ve kurallar ile birlikte diyalektik Aristoteles’in mantığını kurmada yardımcı unsurdur.

“Platon ve Aristoteles olan ve bilimiz arasında bir uyumun var olduğu; anlama ve konuşmamızda olanın yapısını kavradığımız, resmedebildiğimiz; adeta ontoloji ve mantığın (ya da varoluşun ve kavramanın) örtüştüğü veya en azından birbiriyle bağlantılı olduğu görüşünü paylaşırlar.” (Störig, 2013, s. 170)⁴²

Platon gibi Aristoteles de genel olanda bireysel olanı çıkarsama konusunda tek tek olanın çeşitliliğinin diyalektik sentez yöntemiyle yolumuzu bulmaya yardımcı olmasının yanı sıra bu çeşitliliğin özüne de ulaşabileceğimizi gösterir.

Aristoteles için kıyasın ne olduğu diyalektiği anlamada önemli rol oynamaktadır. Öyle ki Topikler kitabında işlediği konu diyalektik kıyastır.

Kıyas bir sözdür ki bu söz içinde bazı şeyler konulmuş olmakla onlardan farklı bir başka şey, konulan şeyler vasıtasıyla zaruri olarak çıkar. Kıyas, doğru ve ilk olan öncüllerden veya kendilerinden edindiğimiz bilginin kendisinin de kaynağı ilk ve doğru olan öncüllerde bulunan öncüllerden hareket

⁴⁰ Platon,2005: 249.

⁴¹ Platon, Diyaloglar 1982:161-162.

⁴² Störig, 2013: 170.

ettiği zaman bu bir ispattır. Olası öncüllerden netice çıkararak kıyas ise diyalektiktir. (Aristoteles, 1989, s. 3-4)⁴³

Descartes diyalektiğini de ruh ve beden üzerinde de görmemiz mümkündür. O ruhun ve bedenin birbirinden başka, birbirinin zıttı olduğunu düşünür.

Böylece ruh ve bedenin tabiatları sadece birbirinden başka olmakla kalmayıp bir bakıma göre birbirinin zıddıdır, zira cisimlerin en küçüğünün yarısını anlayıp idrak edebildiğimiz halde insan ruhunun yarısını anlayıp idrak edemeyiz. (Descartes, 1967, s. 117)⁴⁴

Herakleitos'un diyalektiğini, Hegel kendi diyalektiğinde sistemli bir şekilde geliştirerek, çağdaş diyalektiğin kurucusu olarak karşımıza çıkar. Hegel de diyalektik tüm varlığı kapsayarak, özneliği nesnelleştirmiştir.

Var olan her şey, karşıtılarıyla çelişik bir mantık çerçevesinde vardır. Hegel diyalektiğinde bu karşıtlıklar, tez ve antitezi oluşturarak bir sentez ortaya koyması gerekir. Bu durumu da (Tez-Antitez-Sentez) kendini geliştirme olarak; üç aşamada diyalektik yasalara göre açıklar. İlk olarak ruh, kendinde bulunma durumuyla mantıkla eşleşir. Daha sonra kendinden taşarak, başkalaşma, farklılaşma durumu içerisine girer. Son evrede de taşmadan geri kendine gelerek “kendinde ve kendi için olma durumundadır”⁴⁵

Hegel varoluşun karşısına tam da hiçliği oturtur. Bu çelişki durumu bir sonraki kavrama ulaşmada yardımcı olmasının yanı sıra “Mutlak Tin'e” ulaşmada bir döngünün halkasını oluşturduğunu da belirtir.

Böylece tin doğası gereği kendindedir ya da özgürdür. Tinin doğası kendini tam karşıtıta bildirir bize. Tini maddenin karşısına koyuyoruz. Nasıl ağırlık maddenin tözü ise, bunun gibi, özgürlüğün de tinin tözü olduğunu söylemeliyiz. (Hegel, 1991, s. 57-58)⁴⁶

Zıt durum, çelişik haller asla birbirini dışlar durumda değildir. Aksine kendinden taşarak, zıt olanını yok etmeden, kendi gerçekliğini zıttı ile beraber tamamlar. Bütünlüğe ulaşmada uyum içerisinde akışı sağlayarak gerçeğin içinde var olana ulaşır.

Kant'ın Diyalektik kavramı tamamen mantık üzerinden hareketle kurulmuştur. Aklın tüm yönlerini mantık ile çözümler ve bilgi olarak karşımıza çıkarır. Kant'ın diyalektiğinin iki

⁴³ Aristoteles, 1989: 3-4.

⁴⁴ Descartes, 1967: 117.

⁴⁵ Störig, 2013: 434.

⁴⁶ Hegel, 1991: 57-58.

anlamı bulunur biri saf anlama yetisi, diğeri de transendental diyalektiktir. İlki aldatmaca olarak karşımıza çıkarken, ikincisi de yanılısma kavramıyla tam anlamda diyalektiğin doğal ve kaçınılmazlığını gösterir.

Kant diyalektiği birkaç cümleyle anlatılabilecek bir alana sahip değildir. Saf aklın eleştirisi adlı eseriyle tüm dünyayı ‘dogmatik uykusundan’ uyandırdığı gibi Karl Jasper’ı da uyandırdığını söylemek mümkündür.

Jaspers’a kadar ki diyalektik süreci görürken, onun birçok filozoftan esinlendiğini söylemek mümkündür. Bir sonraki bölümde Karl Jaspers’in hayatını, etkilendiği filozofları, varoluşçu filozof kimliğini ve psikiyatrist kimliğini göreceğiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARL JASPERS'IN HAYATI

3.1.Varoluşçu Filozof ve Psikiyatrist Kimliği

Karl Jaspers 23 Şubat 1883 doğumlu varoluşçu felsefenin temsilcilerinden Alman Filozof ve Psikiyatristtir. Küçük yaşlarda hukuk ve tıp alanında eğitimler almıştır. Hukuk alanını babasının hukukçu olmasından dolayı tercih etse de Jaspers, öğrenimini yarıda bırakıp tıp alanına geçerek Psikiyatri alanında uzmanlaşmıştır. Oldenburg Üniversitesi'nde tıp öğrenimi gördükten sonra ruh hastalıkları konusunda çalışmalar yaparak insan sağlığını en çok etkileyen sorunun, ruh sağlığının bozulmasından kaynaklandığını düşünerek bunun üzerinde çalışmalar yaptı.

Bir dönem Heidelberg Üniversitesin'de psikiyatrist olarak çalışmıştır. Daha sonra da psikoloji dersleri vererek klinik alanının dışında kalmıştır. Bu dönemden sonra felsefe profesörü olarak görevlendirildi ve çalışmaları felsefe üzerine yoğunlaştı. Bu yoğunlaşmanın temel sebebi Karl Jaspers'in üzerinde çalıştığı ruh sağlığı araştırmalarıdır. Ruh sağlığı araştırmalarında insanın bir bütünlük içerisinde ele alınarak sorunların çözümüne ulaşılabileceğini ve insanın anlaşılabilirliğini düşünür. Bu durum onu çeşitli felsefe dallarına, hukuk ve tıp alanının birleştiği noktada, din felsefesi, tarih felsefesi ve siyaset felsefesine yöneltmiştir.

Felsefi görüşleri olarak; Jaspers'ın din felsefesinde Kant'ın antinomi⁴⁷ adı verdiği durumlarla karşılaşırız. Bu durum da bize aşkınlık (mutlak kapsayıcı) kavramını verir. Bu aşkınlıkla şifreler, semboller vardır ve nesne ile anlaşılabilir ancak şifrelerle kavranabilir.

Jaspers tarih felsefesinde ise M. Ö 800 ile M.Ö 200 arasındaki dönem için kullandığı Eksenler Dönemi, Eksenel Çağ kavramını kullanmıştır. Tarihin Kökeni ve Amacı (The Origin and Goal of History) adlı kitabında, din ve felsefe alanında Eksenel Çağda bir çok düşünür ortaya çıkararak, bölgede ciddi anlamda düşünsel ve kaplamsal iletişim bütünlüğü oluşturarak, o dönemde felsefi ve kültürel patlamalar yaşanmasına sebep oldukları konusunu ele alır.

Eksenler dönemi için savunduğu düşüncede; ruh ve din temellerinin aynı zamanda atıldığı ancak birbirlerine bağlı olmadan özgür bir biçimde, insanlık tarihinde yer aldığını Jaspers bize gösterir. Ruh ve din hala bu şekilde günümüzde varlıklarını sürdürmektedirler.

---

⁴⁷ Aklın içinde zorunlu halde bulunduğu çelişkidir.

Jaspers farklı insani ilişkiler içinde özgür düşünürler tarafından bu temellerin atıldığını savunur.

Karşımıza siyaset felsefesinde, “yeni siyaset düşüncesi” anlayışı ile çıkar. Bu düşünce yapısı, Hitlerin Almanya’yı yönetmeye başladığı, ağır şartların hüküm sürdüğü böyle bir dönemde siyaset felsefesine yönelmesiyle ortaya çıkmıştır. Totaliter Alman politikasıyla yayılmacı bir yol izleyen, tüm dünyada ve Avrupa da yıkıma sebep olan Hitlerin, yanlışlarını eleştirerek, adeta toplumun vicdanının sesi olmasıyla “yeni siyaset düşüncesi” ni oluşturmuştur.

Karl Jaspers felsefi sistemlerini oluştururken, diğer birçok filozoftan büyük ölçüde etkilenmiştir. En yakınında bulunan arkadaşı Martin Heidegger ve Hannah Arent bunların en başında gelenlerdir. Çünkü o dönemde birlikte felsefe yapma seansları düzenleyerek büyük ölçüde fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Buna örnek olarak, bu filozofların çalışmalarından yola çıkılarak Zürih’te olduğu gibi çeşitli psikoterapi merkezleri kurulmuştur.⁴⁸

Husserl’in felsefesiyle tanıştıktan sonra, felsefesini, psikoloji alanında ve Kierkegaard’cı varoluşçuluk üzerinde oluşturmaya başlamıştır.

“Sınır durumları” kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu durumlara örnek vermek gerekirse;

Bir ölüm-kalım kararı vermek zorunda kalabilirsin ya da bir anda size ölümlülüğünüzü hatırlatan bir durumla karşı karşıya gelebilirsiniz veya içinde bulunduğunuz durum size sorumluluğunuzu kabul edip yaptıklarınızın sonuçlarına katlanmanız gerektiğini fark ettirebilir. (Bakewell, 2017, s. 82)⁴⁹

İşte tam da bu düşünceleriyle Kierkegaard’ın varoluşçuluğu üzerine kurulan bir felsefe sisteminden söz ederiz.

Jaspers’ı bu” sınır durumları” kavramına iten şey; onun küçük yaşlardan beri ağır kalp hastası olması ve her an ölümü beklemeyi yaşamasıdır.

Etkilendiği filozoflar Heidegger, Nietzsche, Kant, Hegel, Kierkegaard, Spinoza vb. bunlardan bir kaçıdır. Aynı zamanda popüler kültürü önemli ölçüde eleştiren ünlü filozoflardan Nietzsche’nin felsefesini anlamak üzerine yazdığı bir eseri bulunmaktadır. Bu kitabın önemi hem iki filozofun savlarının açıklanması hem de bir filozofun diğer filozofu

⁴⁸ <https://daseinsanalyse.com/> (erişim tarihi: 20.03.2019).

⁴⁹ Bakewell, 2017: 82

eleştirmesi noktasında yeni bir perspektif kazandırması açısından kayda değer bir eser olmasıdır.

Jaspers 1913 yılında yayınladığı Genel Psikopatoloji adlı eseriyle bilimsel psikopatolojinin temellerini oluşturmuştur. Freud ve Kraepelin varsanılar ve sanrılar problemiyle intrapsişik⁵⁰ varlık çatışmasından yola çıkarak ilgilenmişlerdir. Ancak Jaspers asıl varsanılar ve sanrılarının tanımlarının nasıl olması gerektiği konusu üzerinde durmuştur.⁵¹ Onu bu iki filozoftan ayıran temel özelliği budur.

Freud nörologdur, Kraepelin ise Psikiyatrist olarak olarak karşımıza çıkar. İşte tam da bu noktada Jaspers'ın psikiyatrist kimliği ile bu alanda çalışmalar yaparken, filozof kimliği ile de bu çalışmaların alanını genişletmiştir. Varsanılar ve sanrılarının nasıl olması gerektiği sorunu ancak felsefe alt yapılı düşünme biçimiyle tanımlanabilirdi.

Varsanılar⁵² Jaspers'ta 'cismanilik' terimiyle yani gerçekliğin dolaysız duyumu olarak karşımıza çıkar. Varsanılar cismanidir ve gerçekliğin algısında gerçekmiş gibi duyumsama sonucu ortaya çıkar. Yani gerçeklik duygusunu sorgulanıp, gerçek bir algıymış gibi duyumsamadır.

Sanrılar⁵³ ise açık seçik ispatlı olanın yine de gerçekliğinin hatalı bir çıkarım olduğunu düşünmede ısrarcı olan bir kimsenin yanlış inancıdır. Bu iki kavram gösteriyor ki psikiyatri alanında tanı koymada filozof kimliğiyle felsefi düşünme sistemiyle Karl Jaspers felsefe ve psikiyatri tarihinde önemli bir yer edinmiştir.

Jaspers'a kadar ki dönemde bilim insanları beyin işlevselliğinde tıbbi kavramlar kullanılmaktaydı. Oysa Jaspers hastayı merkeze alıp hastadaki belirtiler üzerinde yoğunlaşmak istemiştir. Hastayı ve hastalık kadar, insan ve insan varoluşunu da merkeze alır. Bu iki ayrım bile, felsefeden diğer bilimlerin ayrılmasından doğan "asıl olanı kaçırmayı" göstermektedir. Aynı zamanda psikolojinin amaçları nedir, bilinmesi gerekenler nelerdir, bu bilinmesi gerekenler nasıl bilinecektir ve neyin bilinmemesi gerektiği gibi sorularla psikopatolojiye tam anlamıyla felsefi alt yapılı kavramsal tanı oluşturmuştur.

Görüyoruz ki;

⁵⁰ Zihinde oluşan; zihinde gelişen, zihinde yerleşen; intrapsişik. ([//saglik.sozlugu.org](http://saglik.sozlugu.org))

⁵¹ Spitzer ve Maher, 1998: 25.

⁵² Varsanılar: yanılsama, bir nesnenin sahip olmadığı niteliklerini algıladığımızda veya sahip olduklarını algılamadığımızda ortaya çıkar. Hospers, 2017: 102.

⁵³ Sanrılar; halüsinasyonalar, eğer başınıza vurulursa, gerçekte olmamasına rağmen gözünüzün önünde kırmızı noktalar görebilirsiniz. Hospers, 2017: 103.

Karl Jaspers'ta nesnel psikopatoloji nörobiyolojik yönetime dahildir. Başka bir deyişle objektif psikopatoloji psikişik semptomları bağımsız bir gözlemcinin açısından gözlemler ve bedensel (somatic) semptomları ve anlamlı jest ve mimiklerde bulgularan anlamlı fenomenleri de içerir. (Filiz, Karl Jaspers'da Felsefi Sağaltımın Fenomenolojik Sınırları, 2018, s. 145)⁵⁴

Psikiyatri ve pratikler üzerinde açık görüşlü, kuşkucu bir düşünürdür. Psikiyatri ile ilgili kütüphaneleri dolduran kitapların laf kalabalıklarıyla dolu olduğunu gereksiz bir bilgi yığından ibaret olduğunu söyler. Hatta o genel ortaklaşa kabul edilen, bilimsel temele dayalı psikiyatriye, mantıksal bir yaklaşımın olduğunu söylemektedir.

Hatta psikiyatrik hastalıkların belirtilerini tanımlayabilecek genel gözlemsel bir yöntemin olmadığını da söyler. Jaspers'a göre psikiyatri, bilim ile tarih arasında ortak bir zeminde yer almıştır.

Jaspers bazı zihinsel hastalıkların, beyin hastalıklarından türediğini biliyordu bu yüzden de psikiyatristlerin, nörologlarla çok yakın ilişki içerisinde bulunması gerektiğini düşünmekteydi. Zihinsel hastalık, bireyin arzuları ile pratik yaşamın koşulları arasındaki birtakım çatışmaların sonucu olarak ortaya çıkabildiğini, bu yüzden psikiyatristlerin doğal olarak sosyal ve kültürel disiplinlerden öğrencileriyle paylaşımda bulunmaları gerektiğini de düşünmekteydi.

Jaspers psikiyatristlerden çok, nörologlar ve sosyal bilimciler arasındaki uyum ve kavramsal gelişmenin daha fazla olduğunu düşünüyordu. Jaspers görüşünü örgütlemek için üç temel sosyal bilimciye başvurmuştur. Husserl, Dilthey ve Weber. Husserl bunlar arasında ilk gelir çünkü, Jaspers Husserl'den hastaları denemek sınamak yaklaşımını almıştır. Ve Husserl, başkalarının bilinçli zihninin içeriklerine ulaşılabilirliğini ve onun ilk olarak” betimsel psikoloji” ve “fenomenoloji” diye adlandırdığı şey ile tanımlanabileceğini öğretmiştir. Jaspers Husserl'in önderliğini kabul etmiş, klinik donanımda birtakım değişiklikler yapmış ve psikiyatri hastalarıyla görüşme ve onları sınamak için fenomenolojik yaklaşım geliştirmiştir.

---

⁵⁴ Filiz, 2018: 145.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARL JASPERS DA HERMENEUTİK

4.1. Genel Psikopatoloji ve Subjektif Psikopatoloji

Karl Jaspers'ın General Psychopathology yani Genel Psikopatoloji adlı yapıtı ana kaynak olarak yararlandığımız ve başlıklarına sadık kaldığımız iki ciltlik bir kitaptır. Bu nedenle Karl Jaspers'ı anlamak, onun hem psikiyatrist hem filozof kimliğini doğru kavramaktan geçer. Bu da psikiyatri ve felsefe ilişkisine Doğa bilimleri ile Sosyal Bilimler arasındaki bölünmüşlüğü hermeneutik ve diyalektikte nasıl telif ettiğini görmemize olanak sağlayacaktır.

Karl Jasper hermeneutik kavramını kullandığı bu yapıtında, hastanın öznel psişik deneyimlerini gözlemleyip nerelerde hermeneutiğe başvurmamız, diyalektiği nasıl kullanmamız gerektiğini açıklamaya çalışır.

Denilebilir ki bireysel psişik fenomenler, fenomenoloji alanının konusudur. Bu psişik fenomenleri objektif olarak, yani nesnel olarak gözlenebilir davranışlar biçiminde, somatik semptomlarda,⁵⁵ anlamlı mimiklerde ve içimizde barındırdığımız kişisel dünyalar ile dış dünyadaki varlıklarda bulunan anlamlı fenomenler yoluyla kavrayabiliriz görüşünü ileri süren Jaspers bizde şöyle bir soru uyandırır.

Hastanın subjektif deneyimlerini biz nerede gözlemleyebiliriz? Hastanın psişik deneyimlerini, başka bir deyişle öznel psişik deneyimlerini biz kendi içine bakarak tanımlayamayız; eğer kendi içine bakarak tanımlarsak öznel deneyimlere, öznel tanımlar getirmiş oluruz dolayısıyla bu durum ne açıklamaya ne de anlamaya elverişli değildir. Hastanın o öznel bireysel psişik deneyiminin, doğrudan doğruya dış dünyada objektif bir karşılığı olması gerekmektedir. Bu karşılık jest ve mimikler, ilişkide bulunulan varlıklar, gözlenebilen performans formları eş deyişle işinde, eylemlerinde, davranışlarındaki formlarında ve insanlarla ilişkilerin kişisel performans tarzı olarak gözlemlenmektedir. Hastanın kişisel deneyimi ile dış dünyadaki olgu ve olayları karşılaştırdığımız zaman onun bireysel tecrübelerini ancak bir psikiyatrist anlamlandırabilir. Buna anlam psikolojisi (psychology of meaning)⁵⁶ denilmektedir.

---

⁵⁵ Jaspers, 1997: 301.

⁵⁶ Jaspers, 1997: 301.

Bir insanı tanımak, onun kişisel dünyasının ve söylemlerini tanımak demektir. O kişinin, gözlemlenebilir davranışlarının bütünüyle sağlamlasının yapılmasına fenomenoloji denir. İşte fenomenoloji buna subjektif psikopatoloji adını da vermektedir.

Biz subjektif yani öznel psikopatoloji ile objektif psikopatoloji arasında bir ayırım yaparsak;

1) Kendimizi psişik durumda buluruz ve genetik olarak empati yoluyla bir psişik olayın diğerinden nasıl çıktığını anlarız.

2) Bir takım fenomenlerin düzenli bir şekilde birbiriyle bağlantılı olduğunu tekrarlanan deney yoluyla buluruz. Ve bu temel üzerinde nedensel açıklama yaparız. Nedensel bağlar psişik olaylarda da vardır. (Jaspers, 1997, s. 301)⁵⁷

Buna göre Psikopatolojik formlar ve deneyimler, salt kendi başına sadece öznel şeydirler. Bu formları ve deneyimleri öznellikten, nesnelliğe taşımak ancak onların dış dünyadaki objektif karşılıklarını bulmakla mümkündür. Ama bu eşleştirme olduğu gibi kalırsa fazla bir anlam ifade etmez. Anlama ve açıklama yöntemleri gerekmektedir.

4.2. Anlama ve Açıklama

Doğa bilimlerindeki nedensel olanı, insan kendi potansiyeli gereği sadece kavramaya çalışır. Olayları gözlemleyerek, deney yaparak ve birçok örnekler toplayarak, doğa bilimlerinin kuralları formüle edilir. İnsan bu çabaların da üstünde kanunlar koyarak, doğa bilimleri olan fizik ve kimyada belli başlı bir yere kadar ideal olana ulaşmaya çalışır ki, bu matematiksel yasaların ifadesidir.

Doğa bilimlerinde sadece nedensel bağlantılar buluruz; fakat psikolojide bizim bilgi arayışımız oldukça farklı bir bağlantı tipinin kavranmasıyla mümkündür. Psikoloji alanındaki psişik olaylar, bizim anlama eylemini gerçekleştirdiğimiz yolla eş deyişle duyguların yorumlanmasıyla her biri birbirinden doğar. Örnek vermek gerekirse, saplantılı bir kişinin ruh durumu, kızgın, öfkeli ve savunduğu konu hakkındaki düşüncelerinden vazgeçmeyen üstelik sadece kendi haklılığında ısrarcı olan bir yapıya bürünür. Aldatıldığını düşünen bir kişi ise karşısındakinden kuşku duyan, güvensiz ve inançsız bir ruh durumu içerisinde bulunur. Dolayısıyla bu tarz olumsuz ruh halleri içerisine giren kişileri, ancak psişik reaksiyonlarını eş deyişle dışa vurum hallerini gözleme yoluyla anlarız.

Hastanın olumlu veya olumsuz duygu gelişimini, bir suça olan eğilimini, var olmayan bir duruma karşı geliştirilen kuruntunun ve rüyaların içeriğini yukarıda bahsettiğimiz anlama

⁵⁷ Jaspers, 1997: 301.

eylemine gerçekleştirdiğimiz noktada anlarız. Bu anlamda hastanın sunduğu önerinin etkilerini, o kişinin hayatının içsel zorunluluklarındaki dinamiği veya kendi bağlamındaki bir anormal kişiliği anlarız. Sonuç olarak, hastanın kendini nasıl gördüğü ve bu kendi kendini anlama modunun kendi psişik gelişiminde nasıl bir örüntüler oluşturduğunu anlarız. Dolayısıyla tamamıyla kişisel olmayan bu örüntülerin ikna edici bir tecrübe olması gerekir ki bağımsız ve anlaşılabilir bağlantılar bütünü oluştursun.

4.3.Rasyonel ve Empatik Anlama

Genetik anlamının pek çok türleri ve akılda tutulması gereken belli başlı temel ayrımları vardır. Örnek vermek gerekirse, düşünceler anlaşılabilir çünkü onlar mantığın kurallarına göre birbirinden doğarlar ve burada bağlantılar rasyonel olarak anlaşılır. Biz bu bağlantıları doğrudan psikoloji yoluyla yani empati yoluyla anlarız.

Rasyonel anlama, daima karmaşık olan psişik içeriklerin bizi basitçe rasyonel bağlantı olduğu yargısına götürür. Bu yargı herhangi bir psikolojik unsurların yardımı olmaksızın eş deyişle empatiden bağımsız bir halde anlaşılabilir. Diğer taraftan, empatik anlama daima doğrudan doğruya psişik bağlantının kendisine iletir. Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda denilebilir ki empatik anlama bizi psikoloji alanına yönlendirirken; rasyonel anlama ise psikoloji alanına yardım mahiyetinde kendini gösterir.

4.4.Anlama Sınırlı, Açıklama Sınırsızdır

Doğa bilimlerinde ve dış dünyada, nedensel açıklamanın alanı diyalektikken eş deyişle açıklamayken, sosyal bilimlerin ve psişik durumlarının alanı anlamadır ya da hermeneutiktir demek yanlış bir ifadedir.

Fiziksel ya da psişik doğa olsun her somut olay ilkece nedensel açıklamaya açıktır ve psişik süreçler de böyle bir açıklamaya maruz kalabilir. Yani açıklama alanı fiziki dünyayla, anlama alanı ise ruhsal dünyayla sınırlıdır demek doğru değildir. Çünkü açıklama kavramını her iki alan için de kullanabiliriz. Aslında bu noktada Karl Jaspers'ın kafasının karışık olduğunu görmemiz mümkündür. Çünkü felsefe ve psikoloji arasında derli toplu bir köprü kurmaya çalışsa da ruhsal dünyaya da bilimsel açıklama perspektifinden bakmaktan kurtulamadığını görmekteyiz.

Halüsinasyonlar, algı durumları gibi fenomenolojinin öğeleri olarak bedensel olaylarla izah edilir. Karmaşık yapılara sahip olan insanın kimi duygu durumlarını tek boyutlu olarak anlamlandıramayız. Örnek vermek gerekirse, manik sendromlu bir kişinin, bu

sendromun getirdiği tüm içerikleri kendinde barındırıp bedensel hareket ve davranışlarında gözlemlenebilir olması gibi.

Burada Jaspers bir pozitif bilimci yani psikiyatrist olarak tutum takınır.

4.5.Anlama ve Bilinçsiz Olaylar

Olağan üstü bilinçli mekanizm; bilinçli psişik yaşama ilave olarak izah edilebilir. Bilinçli psişik yaşamlar ilkece potansiyel olarak kendi içinde barındırdığı olağan üstü bilinçtirler ve doğrulanamazlar. Olağan üstü bilinçli mekanist duygular, tamamen bizim olağan üstü bilinçli alan içerisinde kullandığımız düşünsel veya zihinsel yapılardır. Örnek vermek gerekirse, insanın kendisi bilinçli psişik yaşamını oluştururken, huzursuz bacak sendromu olan birinin gergin olduğu zamanlarda birdenbire bu sekmeyi yaptığının farkına varmasıyla yeni bir bilincin uyanmasıdır, buna olağan üstü bilinç mekanizması denir. Bu fazladan bilinç mekanizmasının bilinçli psişik yaşama dahil olduğu düşünülür.

Fenomenoloji ve anlam psikopatolojisi bilinçlilikle ilgili bir alanda işler. Biz gerçekte şimdiye kadar farkına varmadığımız şeyleri tecrübe edebilirken, bunu olağan üstü bilinçli olma anlamında tecrübe edemeyiz. Fenomenolojik anlama, hastanın kendini kendi betimlemeleriyle, tecrübelerinin bizdeki karşılığıyla yer bulmasıdır. İfadenin anlaşılması ise (understanding of expression)⁵⁸ bilinçsiz jestler ve fiziksel dışa vurumlar olarak, bir bireyin hareketlerindeki anlamı doğrudan kavramamızdır.

4.6.Fenomenolojik Anlama

Belli psişik nitelikleri kavrayan fenomenolojik anlama aynı zamanda bu nitelikleri bireysel tecrübe olarak da ifade eder. Kişilerin ifadelerinin anlaşılması ise psişik bağlamda etkiye ve diyalektik zıtlığa karşı olarak (anamlı fenomenlerin psikolojisi) bir psişik olayın, diğerinden nasıl ortaya çıktığını gösteren ve motivasyonun psişik bağlamını bütünüyle harekete geçiren olaydır.

4.6.1. Kültürel anlama

Kültürel anlama, sadece psikolojik anlamda değil, bilinçle ilişkili olup da dış dünyadaki nesnelere belirlenen objektif bir tanımda, anlaşılması zorunlu olan mantıksal bir içeriğin yanı sıra diğer bütün zihinsel içerik, fikirlerin kalıbı, imgeler, semboller, yükümlülük fikirleri, idealler gibi şeylerin de içeriğini anlamamızı sağlar.

---

⁵⁸ Jaspers, 1997: 305.

4.6.2. Varoluşsal anlama

Varoluşsal anlama da biz, kişinin psişik bağlantılarını anlama girişiminde, anlaşılmayan bağlantıların olduğu sınırlarla karşılaşırız. Bu anlamda biz bunu fazladan bilinç olarak görebiliriz. Bu fazladan bilinç ise anlaşılabilir olmanın sınırındadır.

Bizi taşıyan bedeni, tüm nedensel bağlantıları ile kabul etmeliyiz. Gerçek şu ki, varoluşun maddi bir olanaklılığı olarak kabul ettiğimiz bedeni kavramak (zıpladığında uçamamak veya kolumun uzandığı son noktadan ötesine gitmeye çalışmak) ve hata yaptığı yerde eş deyişle beden başarısızlığa uğradığı zamanda (uçamama veya son noktanın ötesine gidememe) bedenin sınırlılığın katlanmak zorunluluğu vardır.

Varoluşsal anlamda sınırlılığın farkına varmamak, aslında farkına varmanın kaynağıdır; başka bir anlamda anlaşılabilen şey aynı zamanda anlaşılabilirliğin potansiyelini içinde barındırır. Bu da bizi anlaşılabilirliğin ötesine götürür. Bu sebeple varoluşun içgüdüsel mutlaklığında varoluşsal anlamayı gerçekleştirebilsek, beden kendi sınırlılığının ötesine geçerek bir şeylerin anlaşılabilir hale geldiğini, kendi kendini aydınlatma sürecine girmiş olduğunu görür.

Hem kültürel anlamada hem de varoluşsal anlamada Jaspers varoluşçu filozof tutumunu benimsemektedir.

4.6.3. Metafizik Anlama

Psikolojik anlama, doğrudan deneysel tecrübeyle bağlantılı olmasının yanı sıra varoluşsal izlenimsel kazanımdan dolayı özgürdür. Örnek vermek gerekirse, kişinin karşısındakinin ruh halini anlamaya yönelik betimlediği nitelendirmeler aynı zamanda onu kendi iç dünyasının duygulanımlarına sevk eder.

Metafizik anlama, bütün diğer sınırlı anlamların içerildiği bir anlamın ötesine geçer. Yine metafizik anlama, deneysel olguları yorumlar; elde edilen kazanımı iç güdüsel varlığın dili olarak özgürleştirir. Bu yorum objektif, sırf rasyonel bir akıl ayrımı değil; fakat fikir ve sembolün yardımıyla oluşan köklü deneyimlerin aydınlanmasıdır. Tüm metafiziksel anlamların potansiyeli, deneysel olguyla özgürlük arasındaki varlık alanında ve inancı ilham eden şey ile korku üreten şey arasındaki (Tanrı'nın sevgisi ve gazabı arasındaki)⁵⁹ metafiziksel alanda, doğruluk ve yanlışlık arasında, entelektüel alanda çözülmemiş bir gerilimi imler.

---

⁵⁹ Jaspers, 1997: 306.

Yine Jaspers burada psikopatolojide anlamının metafizik özelliğini vurgularken, varoluşçu filozof tarzıyla hareket ettiğini hatırlatmaktadır.

4.7.Psikopatolojide Anlamanın İşlevi

Burada iki girişim söz konusudur. İlk bakışta, belki de kavranamaz görünen (örneğin cinsel sapkınlık, içgüdüsel gaddarlık vs.) bağlantıları denetlemek ve alışılmamışı anlamaya kadar götürmektir. İkincisi anormal mekanizmin (örneğin histerik reaksiyonlar) koşullayıcı faktör olarak görüldüğü yerde bu psişik ifadelerdeki anlaşılabilir bağlantıları ve evrensel olanı keşfetmeye çalışmaktır.

Psikopatolojide anlamanın fonksiyonu iki boyutludur. Öncelikle apaçık belli olmayan duygu durumlarının dışavurumunun gözlenemediği noktaları bulup bu noktaların neler olduğunun ortaya konması ve böylelikle anlamlandırılmayanı anlamlandırmaya çalışmak ilk adımdır. Sonrasında ise ruhsal durumların olumsuz duygu durumlara evrilmesine kaynaklık eden nedenleri ortaya çıkarmaktır.

Hastada ilk bakışta gözlemlenemeyen dürtü kontrol bozukluğunu, sırasıyla, tespit etmek, kontrol altına almak ve dürtü bozukluğu olduğunu keşfetmek, geçmişte yaşadığı travmaların bir sonucu olduğunun bağlantısını yakalayıp, genel geçer bir kanıya varmak psikopatolojide anlamanın işlevini gösterir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KARL JASPERS'DA DİYALEKTİK

5.1. İnsan Ruhunda Çarpışan Yönelimler ve Ruhun Hareketinin Diyalektiği

Anlama kendi başına meydana gelen süreç değildir. Bunun bir de diyalektik işleyiş tarzı vardır. Ruhun içeriklerinde karşıt tutkular, duygular ve düşünceler vardır. Bu duyguların önce yorumlanması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle hermeneutik olarak, hangi duygu neyi ifade eder, neyin ne ile ilişkisi var sorularının karşılığını anlamlandırılır. Örnek vermek gerekirse, nefret duygusunun, kişinin geçmişte yaşadığı bir travmayla olan ilişkisinin yorumlanır. Bu duygular yorumlandıktan sonra hangi duygunun hangi duyguya dönüştüğü diyalektik süreçte kendini gösterir. Dolayısıyla her bir karşıt duygu, bir başkasına dönüşebilmektedir. Bu karşıtlıkların birliği ile yeni bir sentezin ortaya çıkması söz konusudur.

Jaspers, ruhun içeriklerini oluşturan duygular üzerinden geliştirdiği diyalektik süreci şöyle açıklamaktadır. Kişinin ruhsal durumu ve onun içerikleri karşıtlıklar içinde kutuplara ayrılır. Bu karşıtlıklar, her şeyin bir kez, daha fazla, yeniden bağlantılandırıldığı şeydir. İmgeler karşı imgeyi, yönelişler karşı yönelişleri, duygular da karşıt duyguları doğurur. Bazı zamanlarda, üzüntü kendiliğinden veya başka bir şeyden, ama küçük bir kıskırtmayla neşeye dönüşür. Tanınan bir eğilim, tam tersi bir yönde abartılmış bir vurguya götürebilir. Anlama, daima aşağıdaki karşıtlıklarla yönlendirilir. Eğer bunları saymaya kalkarsak, psikolojinin tüm alanlarında bunları saymamız gerekir.

Jaspers'a göre kişinin duygu durumlarının birtakım dinamikleri vardır. Bu dinamiklerin arasında birbirine zıt da olsa bağlantılar vardır ve bu bağlantılar devamlı olarak bir araya gelerek bütünlük oluştururlar. Örnek vermek gerekirse, istemek-istememek, nefret etmek-sevmek gibi karşıt duygular aslında birlik içinde insanın psişik durumunu ifade eder. Kişinin psişik durumunun içerikleri diyalektik süreçte birbirleriyle bağlantılı hale gelir; dolayısıyla iki ters şey birbiriyle bağlantılı halde bir sentez oluşturur.

5.2. Mantıksal, Biyolojik, Psikolojik ve Entelektüel Karşıtlıklar

Jaspers, diyalektik yöntemi biyolojik, psikolojik ve entelektüel süreçlere uygular. Herkes tarafından kabul edilen, genel bir bakış açısına sahip olmak için ihtiyaç duyduğumuz mantıksal, biyolojik, psikolojik ve entelektüel çeşitliliğin karşıtlıklarıyla açıklarız. Bu değerlendirmeleri yapabilmek için mantığın kategorileri, biyolojik ve psikolojik realiteler ve entelektüelliği farkına varabildiğimiz olanaklarla açıklarız. Her kişinin bir şey üzerinde öznel

olarak edindiği salt başkalığın mantıksal kategorilerini veya örneğin ton ve rengin farklılığını, görüş karşıtlığından ayırt etmek gerekir. Farklılık ve bu farklılıkların tezadı, görüş karşıtlığı anlamına gelmez.

Jaspers'e göre renk veya ton farklılığından kastedilen, şudur: bir renk hakkında iki kişinin görüşlerinin ton farkına dayanması onların aynı renkte farklı tonları gözlemlemeleri doğru veya yanlış kategorilerini haklı çıkarmaz. Bu ton farkına dair bu farklılık, çelişki doğurmaz. Bu noktada evrensel bir düşünce formuyla karşı karşıya kalırız. Bize görünen dış dünya hakkındaki izlenimiz bizi aynı zamanda bir evrensel varlık formuyla da karşı karşıya getirir. Bu yüzden varlığın tümü (being) objektif ve sübjektif olarak, akıl onu işlediği için, akla göre farklılaşır. Aksi halde bu durum düşünülebilir olmayacaktır.

Jaspers, tüm bilimlerde olduğu gibi biyoloji alanında da karşıtlıkların söz konusu olduğunu belirtir. Bu karşıtlıklar karşımıza gerçek ayrışmalar olarak çıkar. Örnek vermek gerekirse, nefes almanın ardından gelen nefes verme eylemi, gözü açıp kapatmak, midenin dolması sonucunda boşaltılması gibi karşıt durumlar aslında birbirini tamamlar niteliktedir. Tüm yaşayan canlıların temel farklılığı, erkek ve dişi olarak ayrılmaları ve onların yeniden birleşmesi bu karşıtlığa örnektir. Eşleşmeler zıtlıklarıyla vardır ve kadın ile erkeğin diyalektiği, birleşmeleriyle sentezi oluşturur. İkinci bölümde bahsettiğimiz üzere Hegel diyalektiğindeki tez, antitez ve sentez unsurlarının doğanın genelinde olduğu fikrini hatırlatan Jaspers'ın bu görüşü Diyalektiğin doğada geçerli olduğunu tarif eder.

Hayatın çok güzel olduğuna, herhangi bir sorunla karşılaşmadan mükemmel bir hayat yaşayacağına inandırılan kimse Karl Jaspers'a göre yanlış bir tutum içerisindedir. Çünkü mutluluk da bir sentezdir. Sevinç ve mutluluk arasındaki farkla olduğu gibi sürekli insanın üzüntüden kaçıp kendini mutlu hissetmesi mümkün değildir. Sevinçler kesik kesiktir. Ama mutluluk bir süreçtir. Sevinçte olumsuz bir şey yoktur. Ama mutlulukta bu da vardır. Mutluluk bir süreçtir; olumsuzlukların olumsuzluklarla dengelendiği ve sentezlendiği bir süreçtir. Ama sevinçte sentez yoktur. Sevinç tek yönlüdür. Mutluluk, aynı yaşamda olduğu gibi çift kutupludur. Acıkan insanın yemek yediğinde doyması, aç olan midenin dolmasıyla yaşamın ortaya çıkması senteze karşılık gelir. Bu sentez ortaya çıkmaz ise yaşam son bulacak demektir.

Konuşmak kişinin kendi varlığını ortaya koymasıdır. Yanlış da olsa konuşmak, bir yargıda, bir iddiada bulunmak, karşı tarafın reddi gerçekleşse de o kişinin varlığının kanıtıdır. Bir diyalog halinde olmak bile sentezi doğurur. Kalbin kanı pompalaması için, kalbin

kasılmasının gerekli olması ve kasıldığı gibi de bırakması zıtlıkların bir arada olduğunu gösterir. Kalbin kasılma eylemini gerçekleştirmeyip sürekli kendini bırakmasıyla ölüm gerçekleşir. Ya da kalp kasılma eylemini sürekli devam ettirirse yine ölümle sonuçlanır. Dolayısıyla hem kasılma eyleminin hem de gevşeme eyleminin yapıyor olması gerekmektedir ki biyolojideki diyalektik de budur. Yaşam diyalektiği biyolojide başlar.

Biyolojide bu diyalektik varken nasıl olur da ruhta diyalektik göremeyiz? İşte ilkçağ diyalektiğinin bilimle, Karl Jaspers'ta buluşma durumu bize diyalektik dengeyi verir.

Jaspers'a göre diyalektik süreç sadece biyolojide değil yaşamın tümünde mevcuttur. Yaşamda bütüncül bir diyalektik vardır. Çarpışan karşıtlıklar yaşamın devamı için gereklidir. Diyalektik yaşam döngüsünün ayakta kalması için, bizim dışımızda gerçekleşen bir durumun varlığı zorunludur. Stoacıların dediği gibi; evrene biz müdahale edemeyiz, o tamamen bir düzen içinde hareket eder. Evrene müdahale ettiğimiz zaman, evrene karşı uyumsuz varlıklar oluruz; bu nedenle dışlanırız, evrenin insan bedeni gibi düşünülmesi, mini evrende de bu geçerli olmasını gerektirir. Mikrokozmoz, makrokozmozun doğal bir parçasıdır.

İnsan bedenine de dışarıdan müdahale edemeyiz çünkü insan bedenindeki diyalektiğe müdahale demek yaşamın sonlanması demektir. Doktorun müdahalesi elbette akla gelebilir, ancak bu durumda doktor, bu diyalektik düzeni korumak adına taraf seçmeden müdahale etmektedir. Kalp kasılması veya gevşemesinin tarafı olmadan, bu kutuplaşmadan hangisinde noksanlık varsa onu düzene koymak yolunda müdahalede bulunur.

Ruhta da bu süreç vardır. Kutuplaşmanın olduğu ruhun içinde sevmek, aşık olmak, öfke duymak, nefret etmek, istemek, istememek, yakınlaşmak, uzaklaşmak vb. hepsi bulunur. Burada ruh hareketlerinin diyalektiği söz konusudur. Biz bu ruhtaki diyalektiğe müdahale edersek ne olur? Örnek vermek gerekirse insandaki nefret, üzüntü gibi olumsuz duyguları çıkartırsak ne olur? Yine yaşamın, insani yaşamın son bulması demek değil midir? Jaspers ruhsal yaşamında tıpkı kalpteki biyolojik kasılma ve gevşeme misali diyalektik süreçle var olabildiğini ve varlığını sürdürebildiğini vurgular.

Karl Jaspers'ın aslında demek istediği; nasıl biyolojik yapıda diyalektik süreç kendi düzeninde varoluşunu sürdürüyorsa, ruhta da aynı süreç devam etmektedir. Bu durumlara müdahale etmek söz konusu değildir. Bunlar doğal yaşam sisteminin içerisinde müdahalesiz olarak vardır. Elbette bunlara müdahale söz konusu olmasa da denetleme yapılabilir. Nasıl ki biyolojik süreçten örnek vermek gerekirse tıp alanında, hastalanan bedenin doktora ihtiyacı varsa ve doğa bilimleriyle kısmen de olsa bu durumları denetim altına alabiliyorsak, ruhtaki

bu duyguları, düşünceleri de psikiyatri yoluyla, aynı biyolojide olduğu gibi onarır, duygu ve düşünceleri makul bir düzende tutmanın yolları bulunmalıdır.

Peki neden? Neden bu duyguların denetim altına alınması gerekir? Çünkü etik kavramı insan yaşamına hakimdir. Biyolojik yapımıza müdahaleye bizi zorlayan şey, biyolojik yapımızdaki süreçlerin etiğe ve ahlaka aykırı olmasından dolayı değil, biyolojik yapının kendi doğasına aykırı olmasındandır. Doğada da bu durum böyledir. Ruha etkimiz etikten kaynaklanır ancak etik ilkeler yoluyla olabilir. Örnek olarak; isteme duygusu verilebilir. İnsanın isteme duygusunun sınırları yoktur. İsteme, içerik olarak hepimizde vardır, ancak bir kişinin isteme duygusu öyle bir hale gelebilir ki, bu durum tüm dünyayı ele geçirme düşüncesine kadar varabilir. O zaman şu durum çıkıyor ki, isteklerin (duyguların) kendi doğasına uygun bir sınır içinde tutulması için etik zorunludur.

Jaspers'ın felsefesine göre biyoloji için diyalektik, psikoloji için diyalektik ve sonunda bütün yaşam döngüsü için diyalektik ontolojik olarak vazgeçilemez bir süreçtir. Biyolojik ve ruhsal varlık olması doğal olarak içkindir.

Biz insanların ruhundaki diyalektik içeriklere ne zaman, nasıl ve niçin müdahale edebiliriz? Asıl problem buradan kaynaklanır. Bir istek, sınırını ne zaman geçer? Bu sınırı geçtiğini kim belirler? Evrensel etik yasaları belirlemeye yetkili ve yeterli midir?

İnsanın içinde bulunduğu; istemek, sevmek, nefret etmek, zayıflık gibi duygu ve düşüncelerin hermeneutik sürece tabi tutması gerekmektedir. Bu, rastgele yapılabilecek bir şey değildir. Bir kişide zayıflık olarak gördüğümüz şey, aslında çok güçlü bir duygu olabilir. Bu nedenle hermeneutik ve diyalektik iç içedir. Bu durum tam da Karl Jaspers 'ın vurguladığı gerçekliktir. Hermeneutik ile diyalektik birbirinden ayrı düşünülemez. Şimdi Jaspers'ın bu diyalektik biçimlerini nasıl ortaya koyduğuna yakından bakacağız.

5.3.Diyalektik Biçimler

Somut ruhsal gerçeklikte karşıtlıkların hareketini iki biçimde ortaya koyan Karl Jaspers;

- 1.Bilinçlilik olmaksızın zaman aracılığıyla tersine düşünme durumu söz konusudur, bu da ilham veya esinin sonlanmasına doğru değişirken; acı neşeye, coşkunluk sıkıntıya, aşk ise nefrete dönüşür vs.
- 2.Ben (the self) diğerinin lehine birini hariç bırakarak zıtlıklar arasında karar verir. Kişisel olmayan bir olayı ilişkilendiren karşıtlıkların tersine döndüğü, karşıtlıklar arasında mücadelenin bulunduğu sırada

biz içsel aktiviteyle ilgileniriz ve en son tercih yaparak karşıt duyguların aralarında bir karara varırız. (Jaspers, 1997, s. 301)⁶⁰

Bu iki diyalektik biçim, köklü olarak farklı diyalektik hareketleri ortaya çıkarır. Bu hareketlerden ilki kıyaslama üzerinden bir sentez oluştururken, ikincisi ise seçim veya tercih üzerinden bir sentez oluşturur. Dolayısıyla bu sentezlerde karşıtlıklar yapıcı bir durum içinde bir araya gelirken, karşıtlıklar uyum içinde çözüme ulaşır. Bu karşıtlıklar, artan karmaşıklık ve sürekli genişleyen çatışmalı kutupları devam ettirerek süreci ayakta tutar. Karşıtlıkların bir birleşimi olarak bu bütünsellik, yine karşıtlıklar aracılığıyla davranışların kendisini fark ettirmesine doğru evrilir. Buradaki diyalektik biçim bizi bütünselliğe götürür.

Duyguların tercihi meselesi son derece farklıdır. Kişi kıyaslama ile yüz yüze gelirken ne olduğuna ve ne istediğine karar vermek zorundadır. Geçerliliğin zemini ve sorumluluk diğer bütün ihtimalleri dışarıda bırakan bir kararın mutlaklığıyla elde edilir. İnsan varlığının çelişkileri ile dünyamızda mümkün olan şeylerin çelişkileri nihai bir karaktere sahiptir. Bu tercihlerimizde bizim için en uygun durum elde edilse bile karşıtlıkları saklayarak göz ardı edersek kendimize karşı dürüst olmadığımız etiğe aykırı bir sonuçla karşılaşırız. Bir kimsenin eyleminin nerede iyi veya kötü olduğuna, genel olarak nerede imkansız olup olmadığına ilişkin bir karar anı vardır. Genel olandan kasıt, bütün karşıtlıkları dışarıda bırakan kapsayıcı bir tavidir.

Kişisel olmayan bir olayla ilgilenirken, karşıtlıkların tersine çevrildiğini görürüz. Eş deyişle sevinç, acı, keder, coşkunluk bunlar tersine çevrilebilirken, bunlar arasında çok büyük bir mücadele hali söz konusu olur. Kişi bu mücadelenin sonunda, neden diğer duyguyu değil de bu duyguyu tercih etti? Bir kişiye yapılan taciz veya darp eyleminde, yapan kişinin cezalandırılması gerektiği duygusu ve hissetmesi gereken duygunun korku olması beklenirken tam tersi bir durum söz konusu olur, sevgi duygusu hissedebilir. Bu içsel aktiviteyi görmemiz gerekir ve en son tercihler (final choice)⁶¹ arasında verilen kararın üzerinde durulması gerekir.

Karl Jaspers sadece felsefenin lehinde olanlar tarafından değil, ona karşıt olanlar tarafından da yapılan, diyalektiği kendi içinde taşıyan bir disiplin olduğunu vurgulamaktadır.⁶² Dolayısıyla felsefenin işlevsel bir hal kazanmasına yardımcı olmuştur.

⁶⁰ Jaspers, 1997: 301.

⁶¹ Jaspers, 1997: 142.

⁶²Jaspers: 1981: 33-34

5.4.Fenomenolojik Yaklaşım göre Diyalektik Süreç ve Sağaltım

İnsan çeşitli ruh halleriyle iç dünyasında olup biten duygularının diyalektiğini yaşarken bu duygular, birbirlerinden doğduğunu farkeder. Bu duyguların aralarında keskin bir çizgi yoktur; iç içedir ve bunlar arasında diyalektik mücadele vardır. Felsefe bu diyalektiği görür, ancak karar mercii olamaz. Sadece duyguları resmetmektedir. Sonuca göre hareket etmez; sonuca giden süreçleri analiz eder. Varoluşçu bir filozof olarak Karl Jaspers diyalektik süreçle ilgilenirken, “kişiler bu duygu durumlarına hangi aşamalardan geçerek ve nasıl bir durum içerisinden çıkarak gelir?” sorusunu önemser. Üstelik psikiyatr kimliğiyle de tanı koyarak, tedavi sürecini bir bilim adamı olarak izler. Tam da bu noktada diyalektik süreci yönetebilmek felsefi sağaltımı⁶³ doğurur. Bir duygu diyalektiğinde, o andaki olayla ilgili diyalektik süreç yaşanırken, felsefenin görevi neden sorusunu sormak, çözümlene girişiminde bulunmaktır.

Fenomenolojide, bilinç aktiviteleri olarak gün yüzüne çıkan bir takım eylem ve davranışlar vardır. Bu eylem ve davranışları nasıl yönetebiliriz? Yönetebilir miyiz? Mutlak iyi ve mutlak kötü olarak insanları tanımlayamayacağımız gibi, mutlak iyi duygu veya mutlak kötü duygu diye de bir duygu tanımına girmek de uygun olmayacaktır. Zaten Jaspers buna yaşamın en melexi duyguların bile örneğin aşkın aşk cinayetine dönüşmesinin, “aşk” kelimesinin tanımına uymayan zıt duygu durumlarını bir araya getirmesi böyle bir diyalektiktir. İçimizdeki duygular sevinç/sıkıntı, öldürmek/öldürmemek vs. arasında sınırı olmayan diyalektik mücadeleye dönüşen süreçler vardır. Dolayısıyla felsefe diğer bilimler gibi tek başına karar vermenin ne kadar yanıltıcı olabileceğini bilmektedir. Denilebilir ki tıp bilimi, fizik, kimya gibi pozitif bilimle tek başına karar verebilir ancak felsefe veremez.

Jaspers’a göre bu bakış açısından yola çıkarak denilebilir ki, hapishanedeki insanların çoğunun yargılanması büyük bir problem doğurur. Yargılanma sürecinin karara bağlanmasındaki evreye kadarki sürede neler hissedilir, duygu diyalektikleri nelerdir? Mantıksal, biyolojik, psikolojik entelektüel karşıtlıklarla yargılanan insanların suçluluğuna dair bir karar mercii olunabilir mi? İyi eylem veya kötü eylem bilgisini elde edebilmek, diyalektik süreci yönetebilmektir. Hangi duygu diyalektiğinin hangi eyleme sebep olduğu burada kendini gösterir. Bu bağlamda yine örneğin, duygu durumlarından olan coşkunluk halinin getirilerinden biri olan aşırı sevinme, tersi bir duygu olan üzüntüye çevrilirken, üzüntü

⁶³ Felsefi Sağaltım: Prof. Dr. Şahin FİLİZ tarafından yazılan bir kitaptır. İçeriğinde detaylı bir şekilde “Felsefi Sağaltım” kelimesinin derinliğine ulaşılabilir.

de tersi duygu olan sevince, mutluluğa dönüşebilir. Burada endişe duyulması gereken duygu, tam da bu coşkunluk anının rehavetine kapıldığımız anda tersine çevrilebilmesidir.

İnsan varoluşunun kendisi diyalektiktir. Sürekli savaş içinde olan insan varoluşu duygu ve düşüncelerle sürekli mücadele halinde olan varoluş diyalektiği sarmalında yaşar. İnsanın düşünmediği ve duygulanımda bulunmadığı tek bir an bile yoktur. İnsan sürekli düşünme ve duygulanım diyalektiği içinde yaşar ve kendini var eder. İnsan varoluşsal karmaşık bir süreçtir.

Bizim elimizde, bizi bizim dışımızdaki her şeyden ve her canlıdan ayıran tek bir şey vardır. O da ahlaksal varlık oluşumuzdur. Öldürmek, katletmek, sevmek, düşünmek vs. az ya da çok bu duygular diğer varlıklarda da bulunabilir. Ancak insan varlığının ötesinde bir ahlaksal varlık söz konusu değildir.

İnsanın diyalektik varlık olması bir şanstır; çünkü bunu kaybettiğinde tek duygunun hâkim olduğu; iyinin kötü olmadığı, kötünün iyiye dönüşmediği insanın ahlaki varlık oluşundan söz edemeyiz.

Felsefe bu çatışan insan duygularının birbirine dönüştüğünü gözlemler; ancak nörokimyasal beyin süreçleri ile ya da nörobiyolojik süreçlerle açıklanabilen beyin işlevleri söz konusu felsefenin alanı değildir. Yaşam ve ölümün kendisi ontolojik olarak diyalektiktir. Yaşarken aynı zamanda yaşamın son bulduğu diyalektik içerisindeyiz. Dolayısıyla her yaşadığımız gün ölüm diyalektiğini varlığımızda barındırırız. Akıllara şöyle bir soru gelmektedir: Ontolojik olarak bile bu diyalektik durum varken nasıl olur da duygularda, hislerde diyalektikten söz edemeyiz?

İnsan ruhunda yaşamı boyunca çeşitli duygular birbiriyle çarpışırken, bir duygunun lehinde, bir başka duygunun yerine dışarıya aktarılıp sonuca varılacağı ortaya çıkar. X duygusu yerine Y duygusu gelirken o an için geçerli olan bir karar anı mevcuttur. İnsanın anlaşılmazlığı dediğimiz olay da budur. Anlaşılmazlık diyalektik süreçleri, bizim felsefi anlamda bu süreci kavrayamayışımızdan kaynaklanır.

SONUÇ

Hermeneutik ve Diyalektik tarihsel süreç içerisinde çok çeşitli anlamlara gelmiştir. Ama Jaspers Hermeneutiği, hastanın kendisini nasıl gördüğünü anlamasında, hastanın kendini nasıl gösterdiğini anlamada, duygu gelişimi ve içsel zorunlulukların dinamiğinin yorumlanması anlamında kullanır. Diyalektiği ise; duygu durumlarının çelişkilerini ve ruhsal durumların çarpışmalarından doğan diyalektik olarak işler. Jasper'ın yıllardır ruh sağlığı konusu üzerinde dururken, tüm bu duygu durumları, ruh halleri aslında hermenutik ve diyalektik sürecin bir bütünü içerisinde yer aldığını görmüştür. Bu iki kavramın birlikte insan ve ruh durumları üzerinde çözümcül rol oynaması Gadamer'in ufukların kaynaşması kavramıyla belki de bir bütünlük sağlamaktadır.

İnsan anlama üzerine kurduğu varoluşsallığını, kendi zihninde başlatır. Bu durum insanın kendi değişkenliği içerisinde, anlama imkanının sınırlarını keşfetmesine olanak sağlar. Hermeneutik dediğimizde, bir metin yazarının metni oluşturduğu zamandaki şartlarla, okuyucunun, metni okuyup anlama çabasına girdiği anın bir bütünlük içinde kaynaşması gibi, insanın da kendi duygu durumlarının diyalektik savaşı ardından hissedilen duygunun keşfedilmesi, daha sonra ifade edilmesinin ardından da anlaşılması gibi bir durum söz konusudur.

Hermeneutik kavramı görüldü ki sosyal bilimlerin kilit noktasıyken, diyalektik de doğa bilimlerinin kilit noktası olmuştur. Jaspers da bu iki kavramın insan üzerinde birleşmesini sağlayacaktır. Bu da felsefe ve pozitif bilimlerin birbirine yaklaşmasını sağlayacak çok önemli adımları teşkil etmektedir. Eğer bu iki kavram olmasaydı, pozitif bilimler ve felsefe arasındaki ilişki tartışılmayacak hatta bugün ki psikiyatri ile felsefi terapi arasında mutlak ilişki kurulması yönündeki yerli ve yabancı eserlerde temel tezler ortaya koyulmayacaktı.

Jaspers, bize hem kendi kişiliğinde hem de ortaya koyduğu yöntemde bize diyalektik ve hermeneutiğin, açıklama ve anlama yoluyla her bilimde farklı kullanım alanları olduğunu göstermiştir. Ancak hiçbir bilimin tekelinde olmadığını rasyonel bilimlerde de kullanılması gerektiğini düşünür. Ve kullanıldığı zaman da sosyal bilimler ve pozitif bilimlerin nasıl aslında bizim yaptığımız yapay ayrımının çok ötesinde bir birlik içerisinde olduğunu gösteriyor.

Karl Jaspers'ın Türkçede yayınlanan eserleri son derece yetersiz. Gerek varoluşsal filozof kimliği gerek psikiyatrist kimliği yeteri kadar bilinmiyor. 86 yıllık ömründe birçok

alanda ve konuda eserler vermiş 20. Yüzyılın önemli isimlerindedir. Ana kaynak olarak getirtmiş olduğum ve ana kaynak olarak ele aldığım Genel psikopatoloji adlı eseri fenomenoloji, diyalektik ve hermeneutik kavramları bakımından önemli bir kitaptır. Genel psikopatoloji kitabı aynı zamanda yukarıdaki verilen kavramlar üzerinden psikopatolojik problemlere de uygulanarak çözümcül bir rol teşkil eder.

KAYNAKÇA

- Adugıt, Y. (2005). “Dilthey’de Tin Bilimlerinin Temellendirilmesi ve Sorunları”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(2): 45-260
- Aristoteles, (1989). *Organon V Topikler*. (Çev. H. R. Atademir), MEB Yayınları, İstanbul.
- Aristoteles, (1996). *Yorum Üzerine*. (Çev. S. Babür), İmge Kitapevi, Ankara.
- Bakawell, S. (2017). *Varoluşçu ar Kahvesi*, (Çev. E. Gözğü), Domingo, İstanbul
- Birand, K. (1998). *Kamıran Biran Külliyyadı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Buzon, F. ve Kambouchner, D. (2012). *Descartes Sözlüğü*. Say Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (2011). *Felsefe Sözlüğü*. Say Yayınları, İstanbul.
- Çilingir, L. (2005) *Pratik Aklın Doğal Diyalektiği*, Ankara.
- Descartes, (1967). *Metafizik Düşünceler*. (Çev. M. Karasan), MEB Yayınları, İstanbul.
- Descartes, (2015). *Duygular ya da Ruh Halleri*. (Çev. Ç. Dürüşken), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Dilthey, W. (2011). *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*. (Çev. D. Özlem), Notos Yayınevi, İstanbul.
- Fıncıoğulları, S. (2016). “Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”. *Sosyoloji Dergisi*, 33: 37-49.
- Filiz, Ş. (2018). “Karl Jasper’da Felsefi Sağaltımın Fenomenolojik Sınırları”. M.N., Doru. Düşünce Bilimleri. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin, 137-151.
- Filiz, Ş. (2018). *Felsefi Sağaltım*. Pales Yayınları, İstanbul.
- Hegel, (1991). *Tarihte Akıl*. (Çev. Ö. Sözer), Ara Yayıncılık, İstanbul.
- Hospers, (2017). *Analitik Felsefeye Giriş*. (Çev. Ş. Filiz), Liberte Yayıncılık, Ankara.
- Jaspers, K. (1997). *General Psychopathology Volume I*, London.
- Jaspers, K. ((1997). *General Psychopathology Volume II*, London.
- Jaspers, K. (1981). *Felsefeye Giriş*. (Çev. M. Akalın), Dergah Yayınları, İstanbul.
- Spitzer, M. Ve Maher, B. (1998). *Felsefe ve Psikopatoloji*. (Çev. Ö. Karaçam), Gendaş, İstanbul.
- Störig, H. (2013). *Dünya Felsefe Tarihi*. (Çev. N. Epçeli), Say Yayınları, İstanbul.
- Tatar, B. (2004). *Hermenötik*. İnsan Yayınları, İstanbul.
- Özlem, D. (1986). *Kültür Bilimleri ve Kültür felsefesi*. Remzi Kitap evi, İstanbul.
- Öztürk, E. (2009). “Hermeneutiğin Tarihsel Dönüşümü”. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, Vol1(2): 145-175
- Palmer, E.R. (2003). *Hermenötik*. (Çev. İ. Görener), Ankara Yayın, İstanbul.
- Platon, (1982). *Diyaloglar*. (Çev. T. Aktürel), Remzi Yayınevi, İstanbul.
- Karabulut, D. (2014). *Heidegger Felsefesinde Kaygının Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, Aydın.
- <https://daseinsanalyse.com/> (erişim tarihi: 20.03.2019)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Cansu KOCAMAZ
Doğum Yeri - Tarihi	BURDUR\ MERKEZ - 1993
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	CUMHURİYET LİSESİ
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü
Tezsiz Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tez/Dönem Projesi Konusu	KARL JASPERS'TA HERMENEUTİK VE DİYALEKTİK
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
Stajlar	Muratpaşa Anadolu Lisesi
E- Posta	cns.kcmzz@gmail.com

